

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1912. Första kammaren. Nr 18.

Onsdagen den 20 mars, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Sandström* aflämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående afskrifning af viss del utaf domkapitlets i Skara skuld till riksgäldskontoret.

Justerades protokollet för den 13 i denna månad.

Föredrogos och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts nedannämnda under gårdagen bordlagda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) med förslag till lag om afösning af vissa frälseräntor, m. m., och

2:o) med förslag till lag om inskränkning i inmutningsrätten.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets nästlidne dag bordlagda utlåtande nr 20.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande lagutskottets den 13 och 15 innevarande mars bordlagda utlåtande nr 26, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 1 och 3 §§ i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906, lag om utsträckt tillämpning af lagen angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne den 25 juni 1909 samt lag om utsträckt tillämpning af lagen om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne den 25 juni 1909.

Genom en den 9 februari 1912 dagtecknad proposition, nr 28, hade Kungl. Maj:t under åberopande af propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit Riksdagen att antaga följande förslag till

1:o)

Lag

om ändrad lydelse af 1 och 3 §§ i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906.

Härigenom förordnas, att 1 och 3 §§ i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906 skola erhålla följande ändrade lydelse:

1 §.

Bolag eller förening må ej i andra fall än nedan stadgas förvärfva fast egendom å landet inom Nedan-Siljans, Ofvan-Siljans eller Väster-Dals fögderi eller Envikens eller Svärdsjö socken i Kopparbergs län eller inom Gäfleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens eller Norrbottens län.

Å fastighet i köping eller å annan ort, där den för städerna gällande ordning för bebyggande skall iakttagas, äger denna lag ej tillämpning.

3 §.

Bolag eller förening må förvärfva den del af ett hemmans afrösningsjord med impedimenter, hvilken i den ordning 5 § stadgar pröfvas ej vara att hänföra till stödskog eller odlingsområde enligt hvad nedan sägs; skolande hvad sålunda förvärfvas från hemmanet afskiljas genom jordafsöndring.

Till *stödskog* skall hänföras:

a) inom de norrländska länen så mycken till skogsbörd duglig och i förhållande till inägorna bekvämt belägen mark, som på hemmanet belöper efter en areal för helt mantal af:

1,500 hektar inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker ofvan odlingsgränsen samt inom Frostvikens, Hotagens, Offerdals, Kalls, Åre, Undersåkers, Storsjö, Tännäs, Hede, Vemdalsen, Klöfsjö, Linsells och Lillherrdals socknar i Jämtlands län;

1,200 hektar inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker nedom odlingsgränsen samt inom Muonionalusta, Pajala, Tärendö och Korpilombolo socknar i förstnämnda län; samt

1,000 hektar inom de öfriga delarne af Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län äfvensom inom Västernorrlands och Gäfleborgs län;

skolande, då fråga är om hemman, vars skattetal understiger ett åttondels mantal, den sålunda bestämda arealen höjas

med en fjärdedel, dock ej till mera än hvad på ett åttondels mantal belöper;

b) inom de i 1 § nämnda delar af Kopparbergs län hvad vid verkställt storskifte betecknats såsom hemskog och fäbodskog.

Till *odlingsområde* skola hänföras till odling tjänliga myrmarker och andra odlingslägenheter, som i anseende till läge, omfattning och jordens beskaffenhet ägna sig för upptagande af själfständiga jordbruk eller lämpligen kunna sammanläggas med förutvarande jordbruk.

Denna lag träder i kraft genast efter utfärdandet.

2:o) **Lag**

om utsträckt tillämpning af lagen angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne den 25 juni 1909.

Härigenom förordnas, att hvad i lagen angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne den 25 juni 1909 är stadgadt skall äga tillämpning jämväl å de delar af Gäfleborgs län, som ej äro angifna i nämnda lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1912; dock att lagen den 25 juni 1909 ej må tillämpas med afseende å fastighet, som genom aftal, träffadt före den 1 juli 1912, är till annan upplåten med nyttjanderätt på sådana villkor, att brukaren icke i händelse af fastighetens vanvårdande kan från nyttjanderätten skiljas.

och

3:o) **Lag**

om utsträckt tillämpning af lagen om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne den 25 juni 1909.

Härigenom förordnas, att hvad i lagen om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne den 25 juni 1909 är stadgadt skall äga tillämpning jämväl å de delar af Gäfleborgs län, som ej äro angifna i nämnda lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1912. Inom det nya tillämpningsområdet skola i afseende å tillämpning af lagen den

25 juni 1909 å aftal, som träffats före den 1 juli 1912, samt samma lags förhållande till äldre lagstiftning gälla de grunder, hvilka beträffande arrende i allmänhet finnas stadgade i lagen om hvad iakttagas skall i afseende å införande af lagen om nyttjanderätt till fast egendom.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda grunder hemställt, att Riksdagen måtte godkänna de genom förevarande proposition till antagande framlagda, här ofvan intagna förslag till

1:o lag om ändrad lydelse af 1 och 3 §§ i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906,

2:o lag om utsträckt tillämpning af lagen angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne den 25 juni 1909 samt

3:o lag om utsträckt tillämpning af lagen om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne den 25 juni 1909.

Vid utlåtandet hade afgifvits reservation af herrar *Håkanson*, *Trana* och *von Baumgarten*, som hemställt, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke måtte af Riksdagen bifallas.

Lagförslag
om ändring i
lagen angående
förbud i
vissa fall för
bolag och förening
att förvärfva fast
egendom.

Punkten 1.

Herr af Ekenstam: Herr talman, mina herrar! Innan jag öfvergår till hufvudsaken, tillåter jag mig att göra en liten erinran gentemot den personalförteckning, som i början af betänkandet förekommer. Det är nu så, att utskotten — eller åtminstone en del af dem — ha börjat att på detta sätt söka för allmänheten och riksdagsmännen klargöra hvem som deltagit i det ena eller andra ärendet vare sig det nu gäller ärendet i dess helhet eller endast i utlåtandets justering. För min del har jag redan af principiella skäl ansett detta ganska olämpligt, men sedan jag sett det föreliggande betänkandet, finner jag det alldeles ovederhäftigt, ty genom att uteglomma en liten stjärna framför namnet, såsom skett beträffande mig, blir följden, att utlåtandet icke visar, att jag *icke* varit med om dess justering och sålunda *icke* varit i tillfälle att reservera mig, hvilket jag annars gjort.

Beträffande själfva hufvudsaken, är det ju en gammal bekant för kammaren, som förekom redan vid norrlandskommitténs utlåtande. Men när Kungl. Maj:t då hade att pröfva de förslag, som genom kommittén framkommit, fann Kungl. Maj:t, att det alldeles icke vore af nöden att låta den åsyftade lagen gå ut öfver hela Gäfleborgs län utan endast öfver vissa dess socknar, som då uppräknades. Detta blef också Riksdagens beslut, och i enlighet därmed utfärdades den gällande lagen. Sedermera ha

vid åtskilliga riksdagar från visst håll förnyade motioner framkommit, som åsyftat att hela Gäfleborgs län skulle gå in under den ifrågavarande lagstiftningen. Vid alla dessa tillfällen har det varit den allmänna uppfattningen inom denna kammare, att då Kungl. Maj:t vid lagens ursprungliga framläggande icke funnit orsak medtaga hela Gäfleborgs län utan endast vissa socknar däraf och då ej heller vid dessa nya från enskildt håll gjorda framställningar om utvidgadt område för lagens tillämpning några nya synpunkter framkommit, hafva ej heller de framlagda motionerna bort bifallas, och de hafva för den skull fallit. Nu, en sex å sju år sedan den ursprungliga utredningen är gjord, kommer Kungl. Maj:t *utan förnyad utredning* och önskar, att Riksdagen måtte antaga lagen att gälla för Gäfleborgs län i hela dess vidd. Men såsom jag nyss sade, finns det icke någon som helst förnyad utredning. Alltjämt står saken på sin gamla ståndpunkt. Saken står fullkomligt på samma ståndpunkt som när vi pröfvade den redan för första gången. Det är därför som åtminstone jag för min del icke kan tro, att det är anledning att bifalla propositionen. Principiellt är jag icke motståndare mot denna lagstiftning. Jag har tvärtom varit för den och åtskilliga gånger talat för den, åtminstone i den omfattning, den fått. Ty jag har ansett det vara nödvändigt att i de stora skogssocknarna något blefve gjordt för att rädda den själfägande befolkningen. Men att låta lagstiftningen nu utan vidare blifva bestämmande för rent jordbruksidkande trakter såsom slätterna i Gästrikland kan jag icke vara med om, så länge icke en säkare utredning finnes att tillgå än den, som föreligger.

Det är därför, och med visshet att efterföljande talare skola vida fullständigare än jag nu kunnat göra belysa denna fråga, som jag anhåller att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Grefve Hamilton, Hugo: Den fråga, som nu föreligger, berör ju på det närmaste eller allvarligaste det län, jag har äran förestå, och därför är det tillbörligt, att jag uttalar några ord.

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet framhåller herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, att om det visar sig, att inom de delar af Gäfleborgs län, som för närvarande äro undantagna från den norrländska förbudslagens tillämpning, bolagens markförvärf fortgå i den omfattning, att jordbrukets sunda utveckling och den bofasta bondebefolkningens bestånd hotas, bör enligt statsrådets förmenande den norrländska förbudslagstiftningen ovillkorligen tillämpas på dessa delar af länet. I detta herr statsrådets yttrande skall jag be att få till alla delar instämma.

Den norrländska förbudslagen innebär ju ett så starkt ingrepp i föreningsväsendet och en så stark inskränkning i den enskildes handlingsfrihet, att en dylik lagstiftning visserligen

Lagförslag om ändring i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och för ening att förvärfa fast egendom.

(Forts.)

Lagsförslag om ändring i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och för ening att förvärfva fast egendom.
(Forts.)

icke bör komma ifråga annat än då nödtvång föreligger, då man ej kan på annat sätt värna viktiga intressen. Ett sådant nödtvång anser jag för min del föreligga, om det visar sig, att jordbrukets sunda utveckling och den bofasta bondefolkningens bestånd är hotadt. Men om jag sålunda häri tillfullo instämmer med herr statsrådet, måste jag däremot sätta ett stort frågetecken för den utredning, hvarmed herr statsrådet velat visa, att dylika förhållanden verkligen för närvarande skulle finnas inom Gäfleborgs län. Denna utredning slutar, såsom kammaren har sett, just där, hvarest den enligt mitt förmenande borde börja, nämligen vid år 1906 eller det år, då den norrländska förbuds-lagstiftningen genomfördes.

Att man anser, att Riksdagen bör bifalla Kungl. Maj:ts proposition, eller kanske jag rättare bör uttrycka det så, att man anser, att Första kammaren bör lämna sin så många gånger uttalade uppfattning och bifalla Kungl. Maj:ts proposition på grund af en så gammal, för att icke säga förlegad, utredning, är så mycket mer anmärkningsvärdt, som det uppenbarligen för Kungl. Maj:t skulle hafva varit mycket lätt att på ganska kort tid komplettera den föreliggande utredningen och föra fram densamma till nuvarande tid och äfven anskaffa andra för frågans belysning viktiga uppgifter. Jag förstår, att saken kan historiskt förklaras. Det är ju så, att år 1906 föreslog Kungl. Maj:t och biföllo Riksdagens båda kamrar förslaget om, att den norrländska förbudslagen skulle beträffande Gäfleborgs län tillämpas endast på sju socknar i Hälsingland. Detta förslag var i öfverensstämmelse med norrlandskommitténs utlåtande. Inom kommittén hade emellertid en reservant framlagt en utredning, på grund hvaraf han yrkade, att lagen måtte tillämpas på hela Gäfleborgs län. Då norrlandskommitténs betänkande remitterades till yttrande af Kungl. Maj:ts befallningshafvande, tillät jag mig uttala den meningen, att det kunde sättas ifråga, om den icke borde utsträckas något längre än till de sju socknarne, men hvarken vid reservantens — herr Lindhagens — eller min anmärkning fäste Kungl. Maj:t eller Riksdagen något afseende.

Herr Lindhagen upptog sedan sin mening i en motion i Riksdagen och utvecklade sina synpunkter, men dåvarande justitieministern, nuvarande statsministern, upptog dem icke ens till bemötande. Året därpå, år 1907, framlade herr Lindhagen samma motion på grund af samma utredning, och då fick han Andra kammaren med sig. Året därefter, år 1908, upptogs herr Lindhagens yrkande såsom en partimotion från det liberala samlingspartiet, som frambars af bland andra nuvarande statsministern, och fortfarande åberopades endast herr Lindhagens utredningar från år 1906 och år 1907. Ett nytt skäl hade man dock fått. Man hänvisade till Andra kammarens intagna ståndpunkt. Häraf torde man kunna förklara, att då liberala samlingspartiets mo-

tion nu blifvit en regeringsproposition, så har man ansett sig fortfarande kunna åberopa endast herr Lindhagens utredning och Andra kammarens ståndpunkt. Andra kammarens intagna ståndpunkt synes mig dock icke i detta fall verka alltför imponerande, då, såsom jag nyss erinrade, Andra kammaren på grund af samma utredning under två år intagit två diametralt motsatta ståndpunkter. Och hvad beträffar herr Lindhagens utredning, som fortfarande åberopas, undrar jag, om man icke numera har anledning att misstänka, att de förhållanden, som rådde i Gäfleborgs län och öfverhufvud taget i Norrland, åren innan norrlandslagen genomfördes, icke kunna anses normerande för frågans bedömande. På grund af många omständigheter, och icke minst på grund af medvetandet och insikten om, att norrlandslagarne skulle komma, grepos, såsom känt torde vara, köpare och säljare då af en verklig yrsel, och man salubjöd och köpte massvis och slumpvis.

Lagförslag om ändring i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfa fast egendom.
(Forts.)

Såsom kammaren finner af herr justitieministerns yttrande till statsrådsprotokollet, ökades under femårsperioden 1901—1905 aktiebolagens ägovälde i de delar af Gäfleborgs län, där lagen icke tillämpas, med icke mindre än 42 mantal. Jag har af lätt insedda skäl icke ansett mig kunna utföra någon fullständig recherche angående förhållandena under den följande tiden, men de uppgifter, som finnas tillgängliga och som äro att hämta från häradskrifvarne, har jag insamlat, och af dem framgår, att under det att under femårsperioden 1901—1905 aktiebolagens ägovälde i Gäfleborgs län hade ökat med 42 mantal, så ökades icke blott aktiebolagens utan *alla* bolags och föreningars markförvärf, således hela den kategori, som afses i norrlandslagen, under följande femårsperioden 1906—1910 med omkring 10½ mantal, och denna ökning kommer helt och hållet på Hälsingland med ungefär 3½ mantal på hvar och ett af norra och södra fögderierna och resten på västra fögderiet. Men i en så betydande del af länet som Gästrikland har däremot bolagens och föreningarnes fastighetsförvärf långtifrån att ökas tvärtom minskats, om också endast med ett par mantal.

Jag her att få för kammaren betona och understryka, att jag för min del ingalunda fäster någon afgörande betydelse vid de data, jag nu anfört. *Mantalet* torde väl icke vara någon säker mätare på, huru stort förvärfvet varit.

Jag har äfven uppgifter rörande *taxeringsvärdena* under motsvarande tid, och af dem synes man ännu mindre kunna draga någon slutsats, därför att taxeringsvärdet i allmänhet har ökat. Däremot har jag icke uppgifter om det, som skulle vara afgörande och af regeringen lätt anskaffadt, nämligen uppgifter rörande *arealen* och dess beskaffenhet, men så mycket torde man dock hafva rättighet att sluta af de data, jag anfört, att man icke på grund af motsvarande data, som anförts i regerings-

Lagförslag om ändring i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och för- ening att förvärfa fast egendom. propositionen, verkligen kan draga den slutsatsen, att för närvarande jordbrukets sunda utveckling och den bofasta bondebefolkningens bestånd hotas.

Jag vågar för min del icke fälla något omdöme, huruvida norrlandslagarne borde gifvas en större utsträckning i Gäfleborgs län än för närvarande. År 1905 uttalade jag själf den åsikten, att det måhända torde böra ske. Jag vågar icke ens bestrida, att det möjligen en undersökning skulle kunna ådagalägga, att man bör utsträcka lagen till länet i dess helhet, men med hänsyn till frågans allvarliga beskaffenhet vågar jag hemställa, om icke denna kammare har all rätt att stå kvar på sin hittills innehafda ståndpunkt och säga, att *innan någon ny utredning skett*, bör icke denna fråga afgöras. Jag tror, att efter hvad jag anfört, kan man säga, att det icke föreligger periculum in mora. Säkert är, att icke är det så synnerligen svåra förhållanden, som finnas för närvarande.

(Forts.)

Man har inom lagrådet framhållit, att det skulle vara fördelaktigt, att lagen skulle omfatta hela länet och icke delar af länet.

Jag förstår icke, om det varit någon slags administrativ prydlighetskänsla, som fordrar, att det skulle vara på det viset. Jag inser icke, att uppdelningen kan medföra någon verklig olägenhet, och jag ber att få erinra, att i grannlänet, Kopparbergs län, där lagen gäller för de norra delarna, har — märkvärdigt nog, höll jag på att säga — icke någon människa ifrågasatt lagens tillämpning på de södra delarne, där förhållandena torde vara i mångt och mycket likartade med förhållandena i Gästrikland.

Jag vill också erinra om, att Kungl. Maj:t för sin del ansett en utredning nödvändig angående resultatet och verknin- garna af norrlandslagen. Vidare har Kungl. Maj:t ansett nödvändigt att låta verkställa en utredning, huruvida åtgärder böra vidtagas för att motarbeta bolagens jordförvärf i de södra delarna af landet. Jag undrar, om det icke under sådana förhål- landen vore skäl att göra äfven detta till föremål för en förnyad utredning.

Då jag förenar mig med förste talaren i ett afslagsyrkande, så ber jag att få betona, att det ingalunda sker, vare sig på grund af att jag är motståndare till lagen i och för sig själf, eller därför, att jag vågar påstå, att den icke möjligen bör utsträckas, utan endast därför, att jag anser, att en så allvarlig sak bör närmare undersökas.

Herr statsrådet Sandström: Innan jag går att något be- möta de invändningar, som äro framställda mot den kungl. proposi- tionen, skall jag först oförbehållsamt göra det medgifvande, att den norrländska förbudslagen naturligtvis har sina ganska allvarliga

ofullkomligheter och brister. Och det är fullkomligt riktigt, såsom det en gång sagts i denna kammare, att denna lagstiftning icke gärna kan vara definitiv, utan är att betrakta som en *provisorisk* lagstiftningsåtgärd. Jag är fullkomligt af denna mening. Lagstiftningen har icke sagt sitt sista ord beträffande dessa förhållanden, utan man måste förr eller senare söka finna en form, som på ett mjukare och smidigare sätt ordnar saken. Men till dess man kan finna en sådan form, finnes intet annat att göra för att förebygga de sociala faror, som äro förenade med bolagens öfverhandtagande jordförvärf, än att tillgripa det direkta förbudet. Den meningen har Första kammaren genom beslut år 1906 gillat. Jag är glad att höra, att båda de talare, som här uppträdt, stå kvar på denna Första kammarens gamla ståndpunkt i principfrågan.

Lagförslag om ändring i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfa fast egendom.

(Forts.)

I denna ståndpunkt ligger för det första, att så snart bolagens jordförvärf visar sig hafva nått en sådan omfattning, att jordbrukets sunda utveckling och den bofasta bondebefolkningens bestånd är hotadt, då kan och bör lagstiftningen ingripa mot ett sådant jordförvärf. För det andra ligger i den ståndpunkten, att en sådan fara visat sig föreligga inom de områden i Norrland, där lagen redan sedan år 1906 vunnit tillämpning. Under sådana förhållanden borde det vara tillräckligt att visa, att liknande missförhållanden och faror föreligga i de delar af Gäfleborgs län, som år 1906 uteslötos från lagens tillämpning. Kan detta visas, så hjälper det föga att säga, såsom här blifvit sagdt, att eftersom intet nytt inträffat efter 1906, och att den utredning, som förelåg då, fortfarande är densamma, Första kammaren icke har anledning att frångå sitt år 1906 fattade beslut. Det skulle nämligen kunna vara möjligt, att beslutet af år 1906, likaväl som norrlandskommitténs förslag, berott på en missuppfattning af förhållandena, en oriktig uppskattning af vissa förhållanden, som betraktats såsom afgörande, men som icke haft den betydelse för frågan, som man tillagt dem. Och så är enligt min mening förhållandet.

Om man studerar saken, och man behöfver icke studera mera än norrlandskommitténs ganska utförliga och noggranna utredning, så visar det sig, såvidt jag kan förstå, ganska klart, att förhållandena uti de uteslutna delarna af Gäfleborgs län äro icke bättre i ifrågavarande afseenden utan afsevärdt sämre än uti stora delar af de områden i Norrland, för hvilka förbudet nu gäller. Det är egentligen två frågor som här uppstålla sig. Den första och viktigaste är: har bolagens jordförvärf i de uteslutna delarna af Gäfleborgs län nått större eller mindre omfattning än i de delar af landet som lagen redan gäller? Och den andra frågan är: finnes det tendens till vidare ökning af bolagens jordförvärf?

Se vi då på den första frågan, så är den i norrlandskom-

Lagförslag om ändring i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förvärfva fast egendom.
(Fort-.)

mitténs utredning fullt utredd. I de uteslutna delarna af Gäfleborgs län uppgick bolags och sågverksägares jordförvärf 1900 till 39 procent af hela den i enskild ego befintliga jordarealen. Jämför man nu detta med förhållandena i de delar af Norrland, för hvilka lagen redan gäller, finner man, att i de 49 socknar, som bilda Västernorrlands läns kustland, bolagens och sågverksägarnes jordförvärf uppgick blott till något mer än 31 procent, i Norrbottens läns kustland till 25 procent, i de 20 socknar, som bilda storsjöbygden i Jämtland till 23 procent och i Västerbottens kustland till icke fullt 10 procent. Dessa områden äro icke utplockade undantagsfall, utan representera mer än hälften af alla kommuner i de fyra norrländska länen. Bolagens jordförvärf har sålunda här icke tillnärmelsevis nått samma utveckling som i de uteslutna delarna af Gäfleborgs län, men icke desto mindre har man ansett, att fara förelegat för den själfägande bondebefolkningens bestånd och funnit sig nödsakad att stadga förbud, under det att man icke ansett någon fara föreliggande beträffande ifrågavarande delar af Gäfleborgs län. Det förefaller ju ganska egendomligt, att man i det ena länet stoppar bolagens förvärf, då det uppgår till blott 10 procent af enskildas jordinnehaf, under det att man i det andra länet, där bolagens förvärf uppgår till 40 procent, d. v. s. fyra gånger mera, icke finner anledning till någon åtgärd. Från synpunkten af bolagsförvärfvens omfattning lider det alltså icke något tvivel, att alla skäl tala för en utsträckning af lagen, emedan förhållandena beträffande de områden, som här äro i fråga, snarare äro sämre än bättre än i det öfriga Norrland.

Den andra frågan var: företer bolagens jordförvärf tendens till fortfarande ökning, eller har man fastmer anledning att vänta, att de skola afstanna eller förminska?

Äfven här är norrlandskommitténs utlåtande ganska upplysande. Af detsamma framgår, att under åren 1885—1900 bolags och sågverksägares jordförvärf i de uteslutna delarna i Gäfleborgs län, räknadt efter mantal, ökats med icke mindre än 28 procent. Under tiden därefter, åren 1900—1905, har aktiebolagens jordförvärf enligt Konungens befallningshafvandes femårsberättelse ökats med ytterligare 11 procent. Om förhållandena efter år 1905 lämnar regeringspropositionen icke någon utredning, men en talare här har lämnat uppgifter, som visa, att i de uteslutna delarna af Gäfleborgs län i sin helhet efter 1906 en ytterligare ökning ägt rum med cirka 8 mantal. Det är sålunda konstateradt, att ökningen alltjämt fortfar. Bolagens och sågverksägarnes jordområden utgjorde, som sagdt, år 1900 39 procent af hela arealen, men nu äro de afsevärdt större. Jag skulle då vilja fråga eder, mina herrar, om man icke bör anse, att den rimliga gränsen för bolagens jordförvärf, för några få enskildas äganderätt till jorden i dessa landsdelar, nu får anses

vara uppnådd och öfverskriden. Hvad betyda dessa siffror för bondebefolkningen? Jo, att i de uteslutna delarna af Gäfleborgs län inemot hälften af jorden äges af några få bolag och sagsägarverkägare, och att bondebefolkningen är inskränkt till den andra hälften. Och vidare: att det utrymme, som sålunda ännu återstår för de själfägande bönderna, tenderar att allt ytterligare inskränkas. Ligger icke häruti en fara för jordbrukets sunda utveckling och den bofasta bondebefolkningens bestånd, så vet jag icke hvad därmed menas.

Det har anmärkts, att Gästrikland företer en olikhet mot de uteslutna delarne af Hälsingland särskildt därutinnan, att där efter år 1906 bolagens jordförvärf gått tillbaka med ett par mantal. Nu är, såsom den föregående talaren riktigt anmärkte, mantalet en mycket otillförlitlig beräkningsgrund. Det är icke uteslutet, att äfven i Gästrikland bolagens jordareal ökats efter år 1906, om också mantalet gått något tillbaka. Skogen köpes nämligen numera ofta såsom afsöndring och icke genom inköp af skattetal. Men viktigare är, att äfven om en tillbakagång eller ett stillestånd skulle ägt rum, detta för hvar och en, som något känner förhållandena i Norrland, måste framstå som en öfvergående *tillfällighet*. Hvad som orsakat stillaständet med bolagsköpen i Gästrikland under dessa år vågar jag icke bestämdt yttra mig om. Jag förmodar att det i främsta rummet berott på konjunkturer och jämväl i afsevärd mån därpå, att under det sista decenniet några större s. k. bolagsslakter ägt rum. hvarvid de stora trävarubolag, som hafva sin verksamhet särskildt inom Gästrikland, gjort sina stora millionköp och därför haft mindre anledning att under ifrågavarande tid utvidga sig genom inköp af skog från bönderna. Men det veta alla, som haft att göra med liknande saker, att så länge det finnes bondeskogar i Gästrikland, så länge äro trävarubolagen spekulanter därpå, och de köpa dem, när de få skogen för rimligt pris och den ligger så till, att den lämpligen kan af dem användas. Bolagen kunde förr köpa afverkningsrätt till skogen på ända till 50 år, men nu, sedan denna tid blifvit starkt begränsad, måste de köpa skogen med äganderätt. Det är därför fullkomligt klart, att om icke förbudslagen kommer att införas, gränserna för bolagens ägoområden komma att sakta men säkert krypa fram äfven i Gästrikland.

När man från de synpunkter, som här äro afgörande, vill skilja mellan Gästrikland och Hälsingland, så befinnes inom Gästrikland bolagens jordförvärf gått vida *längre* än i de uteslutna delarna af Hälsingland. I Gästrikland är medelprocenttalet af bolagens förvärf 42,5 procent, medan i de uteslutna delarna af Hälsingland detsamma endast utgör 24 procent. Behovvet af en förbudslag är sålunda större i Gästrikland än i de uteslutna delarna af Gäfleborgs län, och då synes det vara föga

Lagförslag om ändring i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och för ening att förvärfa fast egendom.
(Forts.)

Lagförslag om ändring i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom. (Forts.)

anledning att under förbudet inbegripa hela Hälsingland men fortfarande utesluta Gästrikland.

Vidare har anmärkts, att utredning blifvit igångsatt beträffande norrlandslagens verkningar, och att det vore oegentligt att, innan resultatet af denna utredning föreligger, ytterligare utsträcka lagens tillämpningsområde. Men utredningens hufvudsyfte är att utröna, huruvida det i lagen stadgade förbudet visat sig vara *effektivt*, eller om man behöfver ytterliga skärpa det samma. Något tvifvel om att lagen i det hela gjort mycken nytta, tror jag icke finnes. Från denna synpunkt sedt bör det sålunda icke finnas några betänkligheter mot lagens utsträckning, och om, såsom jag tror mig hafva visat, samma missförhållanden, som föranlett dess införande i det öfriga Norrland, gälla äfven här, bör man utan vidare betänkligheter utsträcka lagens giltighetsområde. Att lagen ej redan från början antogs att gälla äfven ifrågavaranda delar af Gäfleborgs län, var efter min mening ett ödesdigert misstag. Misstaget gjordes i första hand af norrlandskommittén, som vid bestämmandet af den föreslagna lagens giltighetsområde utgick från ett slags rätt underlig geologisk synpunkt, i det den förmenade, att de ifrågavarande delarne af Gäfleborgs län ej företedde den »typiska norrländska karaktären». Det för frågan afgörande, huru långt bolagsförvärfvet i nämnda trakter fortskridit, samt tendensen till dess vidare ökning, synes däremot hafva lämnats utan beaktande.

Jag har stundom frågat mig, hvarför denna norrlandslagens utsträckning, som synes mig så själfklar, alltid mött så starkt motstånd i Första kammaren. Och jag har af hvad som i tidigare debatter i denna fråga yttrats föranledts till det antagande, att orsaken till motståndet ytterst är att söka i en allmän föreställning, att lagens förbudsstadganden icke stå i god öfverensstämmelse med våra privaträttsliga grundsatser i allmänhet, och att det innebär ett maskeradt angrepp på äganderätten. Ja, vore det så, så skulle äfven jag hysa starka betänkligheter mot lagens utsträckning. Ty jag är fullkomligt på det klara med, att den privata äganderätten, äfven till jorden, måste bevaras och försvaras, särskildt i dessa tider, då så många vilja komma den till lifs. Men jag vill fråga, om rätta sättet härför är att låta bolagen sluka hela och halfva socknar. För min del kan jag icke förstå, hvad som kan vara *mera* ägnadt att bringa den privata äganderätten i misskredit hos allmänheten än om den ser, att ett eller ett par bolag rå om inemot halfva landskapet och att gränsen för bolagens ägoområden sakta men säkert kryper fram. Jag kan icke tänka mig några trakter mera lämpade för propaganda *mot* äganderätten än sådana, där bolagens jordförvärf tagit dylika dimensioner. Om man vill med framgång försvara äganderätten, måste man börja med att undanröja dess missbruk och öfverdrifter. Och det lider intet tvifvel, att vi här stå

inför äganderättsprincipens uppenbara öfverdrift. I de norrländska trävarubolagens milsvida jordförvärf har privatäganderättens princip, så att säga, drifvits in absurdum. Och sådant sker icke ostraffadt, utan det går ut öfver äganderätten själf.

När jag därför, herr talman, ber att få hos kammaren varmt förorda den kungliga propositionen, sker detta icke minst ut synpunkten af den privata äganderättens intresse.

Lagsförslag om ändring i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfa fast ejendom.

(Forts.)

Herr Jonsson, Olof: Herr talman, mina herrar! Det är, tror jag, fem eller sex gånger som förslag af enahanda beskaffenhet som det nu föreliggande behandlats af denna kammare. och man skulle kunna tänka sig, att det här kommer att gå så som icke sällan sker, att, när ett förslag, ehuru i sig själf ganska svagt och mindre bärkraftigt, riksdag efter riksdag under en längre tid upprepats, är det liksom motståndarne tröttnat och antaga, att några faktiska skäl dock ligga bakom, som de icke kunna förstå, och på så sätt går förslaget till sist igenom. Det kanske kommer att gå så äfven här, men det kan därför icke falla mig in att på grund häraf underlåta att säga min uppfattning i frågan och hvad jag för min del anser, att här är att göra.

Jag kan då först och främst till fullo instämma i hvad grefve Hamilton här redan yttrat i afseende på utvecklingen af bolagens jordförvärf inom Gäfleborgs län och skall endast söka framdraga några nya synpunkter, som ännu icke gjorts gällande här i kammaren.

Statsrådet säger i statsrådsprotokollet om denna sak, att sedan den uppfattning, som ligger till grund för den nya lagstiftningen, i princip vunnit statsmakternas godkännande, det icke lär vara behöfligt att ingå på frågan om det berättigade i en sådan lagstiftning öfver hufvud taget, utan att det här gäller att tillse, huruvida lagens tillämpning bör få vidsträcktare omfång. Ja, detta är riktigt för såvidt statsrådet därmed menar, att *eftersom* vi antagit en lag för Norrland, som innefattar tvång mot jordägaren, att han får sälja till vissa personer men icke till andra, så *är* principen genomförd. Men betraktar man hvad norrlandskommittén yttrar rörande lagens inskränkning att gälla endast 7 kommuner inom Gäfleborgs län och sammanställer detta med andra grundprinciper, som kommittén framlagt rörande behofvet af stödskog i olika trakter af Norrland, där arealen för sådan skog varierar mellan 1,000 och 3,000 à 4,000 hektar för mantal, kommer man till en annan uppfattning, nämligen att den princip, som ligger till grund för att lagen skulle omfatta blott dessa sju socknar i Gäfleborgs län, kommer att brytas, om vi i dag skulle bifalla Kungl. Maj:ts förslag. Kommittén anför först och främst, att dessa sju socknar äro af typisk norrlandsnatur och att de därför böra underordnas lagen. Men man kan förstå, att ett annat skäl möjligtvis varit lika starkt för kommit-

Lagförslag om ändring i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förvärfva fast egendom.
(Forts.)

tén, nämligen att det icke i en enda af dessa sju kommuner finnes så liten skogsareal per mantal, som stödsbogen skulle utgöra eller 1,000 hektar, utan afsevärdt mera, ända till 3,000 à 4,000 hektar per mantal. Detta finner man däraf, att kommittén väster afseende vid skogsarealen per mantal såsom en mycket viktig faktor att räkna med, när det gäller att afgöra, om lagen är behöflig här eller där inom ett län. Detta är också helt naturligt, ty hvad är det som förmått trävarubolagen att i betydlig utsträckning inköpa hemman i Norrland? Jo, naturligtvis det, att de ansett sig behöfva skaffa sig så mycket skog som möjligt för att ha tillgång på den råvara, som är nödvändig för att mata millionanläggningar, vare sig trämassefabriker eller annan förädlingsindustri. Häraf följer i sin ordning, att bolagen äsyfta att köpa hemman med betydande skogsmark och icke lägga hufvudvikten på, om jordbruket på hemmanet är sämre eller bättre, af större eller mindre omfattning. Helst skulle de nog se, om de finge köpa enbart skogsmarken af ett hemman med kvarlämnande af hvad som oundgängligen behöfs för hushöf. Det är gifvet, att den gräns, som kommittén tänkt sig, har fullt fog för sig, då det gäller att skilja mellan trakter, där faran ansågs vara större och där den ansågs vara mindre.

Nu hafva vi hört af grefve Hamilton, huru utvecklingen i afseende å bolagens förvärf af jordbruksfastigheter ställt sig efter år 1905, och att det inskränkt sig till, om jag hörde rätt, omkring 8 mantal inom hela Gäfleborgs län. Det är således egentligen först sedan Riksdagen beslutat att antaga norrlandslagen, som utvecklingen varit ytterst minimal i jämförelse med hvad den förut varit. Men när Riksdagen år 1906 antog denna lag, så hade Riksdagen väl reda på, huru utvecklingen hade gestaltat sig inom Gäfleborgs län. Atminstone hade väl Riksdagen reda på, hur denna utveckling gestaltat sig fram till år 1900, ty det angafs i handlingarna, att så och så många förvärf inträffat under ett visst antal år. Men då borde väl både Kungl. Maj:t och Riksdagen hafva kunnat afgöra, huruvida behöf förefanns att utsträcka lagen öfver hela Gäfleborgs län. Dock, de som kände till detta material, de stannade vid det, som Riksdagens beslut utvisar. I hvarje fall är det gifvet, att bolagens förvärf af jordbruksfastigheter, som skett i större omfattning före 1906 och i långt svagare efter det året, likväl skulle kunna sägas gifva skäl för en sådan utsträckning af lagen, eftersom den utan vidare skulle afse att stoppa den trafik, hvilken bolagens köp af dylika fastigheter, innebär. Så enkelt får man dock icke fatta denna sak. Jag har vid ett föregående tillfälle sökt häfda den ståndpunkten, att man för bedömande af huruvida ett bondehemman kan blifva kvar i ett bolags hand, måste se efter, om denna jordbruksfastighet har ett betydande värde såsom verkligt jordbruk eller om det hufvudsakliga värdet ligger i skogsmarken med

därpå växande skog. Är det så, att i de trakter af Gäfleborgs län, där bolagsköpen fortfarit, jordbruksfastigheterna äro af den beskaffenhet, att jordbruksdrift i enskild persons hand kan väl bära sig, då tror jag icke att vi behöfva hysa mycken fruktan för att bolagen i dessa trakter steg för steg, eftersom köpare kunna erhållas, komma att sälja sina jordbruksfastigheter jämte en del af skogen, men med bibehållande af den öfriga skogsmarken. Och vilja herrarna exempelvis med afslag på hvad utskottet föreslagit i punkt 1:o bifalla de två andra lagförslagen, med hvilka afses att utsträcka uppsikten öfver bolags jordbruk till hela Gäfleborgs län, så tror jag att det är bättre att göra detta för närvarande än att bifalla ett förslag, hvars behöffighet med skäl kan sättas i fråga. Jag har vid ett annat tillfälle framhållit, att om Riksdagen ville besluta en förbättring af lagen angående vård af enskildas skogar, så att denna lag komme att åläggå ägarne en någorlunda sparsam hushållning, så tror jag, att frestelserna för ett bolag att fortfarande köpa jordbruksfastighet därmed på det hela taget skulle vara borta. Ty anledningen till att så många jordbruksfastigheter köpas af bolagen är just den, att när de se, huru skogskapitalet steg för steg raseras, utan att man tänker på någon fortsatt afkastning däraf, blir det för dessa bolag rent af ett nödtvång att äfven till höga pris förse sig med tillräcklig skogsareal för att så länge som möjligt kunna mata sina egna verk och icke i förtid behöfva lägga ned dyrbara anläggningar. Vill regeringen vara lika handlingskraftig och lika rask i vändningarna att forcera fram ett förslag till förbättring af den lag jag nyss nämnde — exempelvis redan till nästa riksdag — som regeringen varit, när det gällt att framlägga detta lagförslag, så tror jag, mina herrar, att vi med ett bifall till ett sådant skulle göra mera både för bevarandet af en förnuftig skogshushållning, vare sig skogsmarkerna ligga i bolags eller enskildas händer, och för att hindra utvidgningen af bolagens jordförvärf, än om vi antaga denna lag.

Mina herrar, det har sagts, att ett dylikt lagstiftningssteg är af allvarsam art, och jag tror, att vi böra en stund uppehålla oss vid den sidan af saken. Här gäller det således, att lagstiftaren med sin starka hand höjd säger till den privata personen: Väl får du sälja din fastighet, om du icke längre orkar sköta den eller om omständigheterna tvinga dig att sälja, men du får icke sälja den till den säkraste köparen och till den, som bjuder mest, utan du kan få nöja dig med hvad du kan få af en mindre vederhäftig köpare! Det är, mina herrar, en sak, som tål att tänka på, då man skall öfverväga lagens lämplighet i detta fall. Man skulle emellertid kunna utan starkare skrupler se bort från detta tvång, när det gäller en förmögen eller åtminstone burgen ägare af jordbruksfastighet, hvilken, därför att han saknar bröstarfvingar, eller därför att hans barn kastat sig in på

*Lagförslag om ändring i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och för-
ening att för-
värjva fast
egendom.*
(Forts.)

Logförslag om ändring i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och för ening att förvärfa fast egendom.
(Forts.)

andra lefnadsbanor, funnit det vara lönlöst eller olämpligt att på sin ålderdom längre fortsätta att drifva det jordbruk. han icke kan lämna i händerna på sina egna anförvanter. Denne måste visserligen till följd af förhållandena besluta sig för att sälja, äfven om han nödgas mottaga en afsevärdt lägre köpeskilling än den han skulle ha fått, om marknaden varit fri, och om han fått sälja till den, som bjudit mest. Men det går då åtminstone ingen nöd på denne säljare, ty han har sin ekonomiska framtid betryggad i alla fall. Vi skola emellertid vända om saken och taga ett annat exempel. Där sitter på ett hemman en hårdt skuldsatt bonde. Hemmanet har svagt jordbruk, åbyggnaderna äro dåligt underhållna, skogen är visserligen spolierad men en betydande areal skogsmark af bättre eller sämre beskaffenhet finnes ännu kvar. Mannens ställning har varit sådan, att räntorna på sin skuld har han icke förmått erlægga, utan skulden har så småningom ökats, så att han trots sin kärlek till sitt hemman och trots de svaga förhoppningar han ägt, att bättre tider och konjunkturer skulle rädda honom, likvisst slutligen måste besluta sig för att sälja egendomen. Han har några år förut haft ett mycket godt anbud på hemmanet från ett trävarubolag, men hans hopp lefde då kvar, att han skulle kunna kämpa sig igenom och få vara kvar på sitt kära hemman. När han nu finner att han står inför valet att antingen låta det gå så långt, att öfverexekutor kommer och säljer egendomen — då han kan ha tämligen stor visshet om, att därmed är han på bar backe för framtiden och har ingenting att trygga sig med på ålderdomen — eller ock sälja egendomen frivilligt för att om möjligt kunna rädda en obetydlig grundplåt för sin ålderdom, så måste vi komma ihåg, att denne man är icke lika påpasslig som vi att följa med alla de lagar och förordningar, som Riksdagen strör ut öfver vårt folk. Han lefver i okunnighet om, att denna förbudslag kommit att gälla äfven honom. Han beslutar sig för att sälja, men han får då underrättelse om, att detta bolag icke längre får köpa hans egendom. Han får då välja mellan alternativen, att antingen sitta kvar, så länge det går, tills, såsom jag nyss nämnde, hemmanet exekutivt försäljes, eller ock att vända sig till någon befintlig, enskild köpare och af honom mottaga hvad han kan få, ehuru detta är en långt mindre summa än den han skulle ha fått, därest han haft frihet att välja köpare. Anser kammaren, att vi med godt samvete kunna svara en sådan man, när han kommer och gör oss förbräelser, att vi handlat rätt och låtit billighet och rättvisa ha varit ledande för våra handlingar? Nej, mina herrar, det svaret kunna vi icke gifva honom.

Jag kan också nämna, att jag hade i går ett sammanträffande med länsjägmästaren i Gäfleborgs län, en man, som äger erfarenhet om, huru lagen redan uppfattats i de trakter, där

den nu äger tillämpning. Han omtalade, att i en af våra äldsta socknar, där lagen nu tillämpas, säger först den ene och så den andre: Hur länge skall denna orättvisa lag gälla? Och de tillägga: Anser staten sig hafva rätt att förbjuda oss att sälja till den, som vi få bäst betaldt utaf och äro säkrast att utfå betalning af, då bör staten hafva skyldighet att själf köpa våra egendomar till det pris, som vi skulle hafva fått af den andre köparen! Det är deras uppfattning, hvilken vi naturligtvis icke kunna fullt gilla, men det anförda visar, huru folket i dessa trakter reflekterar öfver hvad som händer och sker inom Riksdagen.

Lagförslag om ändring i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfa fast egendom.
(Forts.)

Det är möjligt, att denna lag i dag kommer att bifallas i Första kammaren. Men må de herrar, som arbeta på lagens framgång och rösta för densamma, tänka på hvad de skulle säga, om en sådan fråga, som den jag nyss framställde, gjordes till dem. Det blir deras ensak. Men jag fredar mitt samvete bäst genom att förena mig med dem, som yrkat afslag på lagen.

Herr Östberg, Johan: Herr talman, mina herrar! Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet började sitt anförande med att erkänna, att den så kallade norrlandslagen vore en bristfällig lag och en provisorisk lag. Detta hindrade honom emellertid icke att i fortsättningen af sitt anförande yrka på en ännu mera vidsträckt tillämpning af denna bristfälliga och provisoriska lag, detta oaktadt, såsom han också erinrade, utredning pågår angående verkningarna af lagen, liksom utredning pågår angående bolagens jordförvärf i hela landet och därmed sammanhängande förhållanden.

En utsträckning af lagen till hela Gäfleborgs län skulle nu motiveras däraf, att bolags och därmed jämnställda juridiska personers fastighetsförvärf i dessa trakter redan nått så stor utsträckning, att ytterligare utvidgning af dessa jordförvärf icke kunde tolereras, äfvensom att fara vore för en sådan utsträckning. Nu vill jag först erinra därom, att beträffande de jordförvärf, som bolagen redan hunnit göra, åtgör denna lag ingenting. Hvad bolagen äga, det lämnas naturligtvis orubbadt af denna lagstiftning.

Grunden för den nya lagstiftningen skulle då sökas i en förment tendens hos bolagen att utsträcka sina jordförvärf, men en sådan tendens har, enligt hvad här uppgifvits, visat sig vara mycket svag inom Gäfleborgs län. Således skall man icke i denna uppgifna tendens kunna finna tillräckligt skäl att utsträcka en bristfällig och provisorisk lag att gälla för ett större område.

Hvarför skulle då för öfrigt bolags, föreningars och andra med dem jämnställda sammanslutningars jordförvärf hämmas? Jo, det skulle väl då vara i skogsbrukets, jordbrukets och den själfständiga, jordägande befolkningens intresse.

*Lagförslag
om ändring i
lagen angående
förbud i vissa fall för
bolag och för-
ening att för-
värfa fast
egendom.*
(Forts.)

Hvad då skogsbrukets intresse angår, torde det vara känt, att skogen i regel bättre handhafves af dessa sammanslutningar än af enskilda. Den nu gällande norrlandslagen hindrar lika litet som den här föreslagna enskilda skogsspekulanter att göra jordförvärf, och såsom kammaren vet, äro dessa ofta nog de värsta sköflarna, när det gäller att slå under sig skogsmark och i hast afverka densamma. Men den lägger i viss mån hinder i vägen för sammanslutningar, som vilja drifva ett ihållande skogsbruk. Detta senare torde dock icke vara rimligt ur allmän hushållningssynpunkt. Orsaken till, att ett bolag gör skogsförvärf, är naturligtvis den, att det icke annars kan erhålla råvara till sina förädlingsverk, hvilka dock sysselsätta en så stor del af landets industriidkande befolkning. Man har ju i dessa dagar i tidningspressen riktat förebräelser mot staten, därför att staten, i stället för att tillhandahålla denna råvara, låter sina skogar på många håll ruttna ned. Under sådana förhållanden hafva bolagen så mycket större anledning att själfva skaffa sig den råvara, de behöfva, och för att kunna drifva ett stadigvarande skogsbruk, måste de förvärfa äganderätt till marken.

Det har här redan framhållits, att det i jordbrukets intresse icke kan vara lämpligt eller behöfligt att motsätta sig bolags jordförvärf, därför att det ligger i bolagens eget intresse att icke drifva jordbruk. Jag har icke träffat på ett enda skogs- eller sågverksbolag, som icke gärna skulle se, att det finge afyttra den till jordbruk tjänliga jorden.

Hvad särskildt jordbruket och skogsbruket i nu förevarande landsdelar beträffar, torde man kunna säga, att båda stå mycket högt och det torde utan skryt kunna påstås, att jordbruket i Gästrikland och Hälsingland står högre än på många andra trakter i Sverige. Hvarför? Jo, därför att dessa jordbruk haft goda afsättningsförhållanden just till följd därpå att de så förkättrade bolagen gifvit upphof till stora industricentra med en talrik arbetarebefolkning uti ifrågavarande trakter. Genom de afsättningsmöjligheter som där äro förhanden, har jordbruket kunnat uppblomstra och står nu på en mycket hög ståndpunkt. För att vidmakthålla denna jordbrukets höga ståndpunkt behöfves icke denna lagstiftning.

Då skulle endast den sociala synpunkten återstå, eller omsorgen om att »rädda det själfägande bondeståndet». Nu råkar jag känna förhållandena i en del af denna provins, och jag kan vid detta tillfälle likasom förra gången, då jag hade tillfälle att yttra mig i denna fråga, med fog uttala, att en mera själfständig jordbrukande befolkning än befolkningen i Gästrikland och Hälsingland torde man få leta efter. Någon tillbakagång bland denna befolkning har, såvidt jag vet, icke förekommit. Tvärtom ha, hvad Gästrikland beträffar, under de senare åren pågått oafåtliga försäljningar af jordbruk från bolag till enskilda. De

stora bolagen hafva just lagt sig vinn om att afyttra sina jordbruksegendomar till enskilda, därför att erfarenheten nogsam visar, att jordbruksdriften för dem medfört förlust.

I öfrigt förekommer i denna provins icke blott dessa stora bolag, till hvilka man har ett särskildt godt öga, utan äfven små sammanslutningar af hemmansägare och andra. Dessa bilda sågverksbolag eller industribolag, och att lägga hinder i vägen för dessas jordförvärf kan ur social synpunkt icke vara lämpligt.

Lagförslag om ändring i lagen angående förbud i vissa full för bolag och för- ening att för- värfva fast egendom.
(Forts.)

När man talar om bolag och sammanslutningar, får man väl förresten icke förbise, att dessa i sin tur bestå af enskilda personer och att således enskilda genom bolagen äga delaktighet i den svenska jorden.

Det är också märkvärdigt att, när man, såsom i vår tid är fallet, är så känslig för den allmänna meningen och den lokala uppfattningen på en ort, man icke, såvidt jag vet, från dessa orter, som nu skulle vara särskildt hotade, erfarit någon framställning om statsmakternas ingripande till dessa orters räddning. Man har icke hört talas om någon petition från detta hotade bondestånd i Gästrikland och Hälsingland. På rent teoretiska grunder, och utan att befolkningen själf begär det, vill man alltså införa en lagstiftning, som hindrar befolkningen att försälja sin egendom på det sätt, som den i hvarje fall kan finna lämpligt.

Om man nu på experimentens väg vill utsträcka denna lag till återstående delar af Gäfleborgs län, äro åtminstone förhållandena i Gästrikland sådana, att något motiv att utsträcka lagen till detta landskap enligt min mening icke förefinnes. Jag tror tvärtom, att jordbruket står högre i Gästrikland än eljest, tack vare de afsättningsmöjligheter, som industrien och bolagen hafva beredt. Jag är också öfvertygad därom, att behofvet att utsträcka lagen till vissa delar af Hälsingland icke förefinnes. Den statistik man här åberopar är just hämtad från de år, då man under trycket af den nya lagstiftning, som skulle komma och som skulle hindra handel och vandel, rusade till och sålde, och då bolagen köpte mera än som under normala förhållanden kommer ifråga. Det är således icke enligt min uppfattning utredt genom statistiken, att här föreligger en verklig fara. Och då denna undantagslagstiftning endast bör motiveras af verklig social fara, samt en sådan behöflighet icke är påvisad, bör lagen ej komma till stånd. Det är så mycket mindre skäl att nu utsträcka lagen, som, efter hvad förr sagts, utredningar pågå, genom hvilka verkningarna af den redan antagna norrlands-lagen skola kunna klart öfverskådas. Omdömena om denna lag äro ju också ganska olika. Man har ofta hört, huru hemmansägare kommit till bolagen för att få sälja sina befintliga skogs-skiften, och då bolagen svarat: vi få icke köpa något, så har

Lagförslag om ändring i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom. (Forts.)

det invändts: det kan väl gå genom mellanhand. Då bolagen icke velat inlåta sig på sådant, hafva dessa hemmansägare nedslagna vändt åter, och det har sagts, att det är en ganska stark ovilja äfven bland hemmansägarna mot den lagstiftning, som kallas norrlandslagstiftningen. Från andra håll har visserligen, såsom jag hört, sagts, att denna lagstiftning utträttat åtskilligt godt, men saken är emellertid tvistig, och man får väl afvakta den utredning, som kan komma.

Då jag är öfvertygad om, att något behof af lagens utsträckning till hela Gäfleborgs län ej finnes, skulle jag naturligtvis helst vilja yrka afslag på hela det nu föreliggande lagförslaget, men då särskildt denna lags utsträckning till Gästrikland icke alls är af behofvet påkallad, så vill jag för min del, herr talman, inskränka mig till att yrka den förändring i det nu föreliggande förslaget, att detsamma icke måtte komma att gälla Gästrikland, utan endast socknarne i Hälsingland, d. v. s. de delar af Hälsingland, som nu äro undantagna. I så fall skulle första paragrafen böra lyda: »Bolag eller förening må ej i andra fall än nedan stadgas förvärfva fast egendom å landet inom Nedan-Siljans, Ofvan-Siljans eller Väster-Dals fögderi eller Envikens eller Svärdsjö socken i Kopparbergs län eller inom *Södra Hälsinglands, Norra Hälsinglands eller Västra Hälsinglands fögderi af Gäfleborgs län eller inom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens eller Norrbottens län.*» Andra stycket är lika. Tredje paragrafen skulle helt och hållet utgå därför, att talet om stödskog återfinnes så formuleradt i den nu gällande § 3, att denna blir tillämplig utan ändring. Ingressen till lagen skulle komma att lyda: »Lag om ändrad lydelse af 1 § i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906», och orden därefter lyda: »Häri genom förordnas, att 1 § i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906 skall erhålla följande ändrade lydelse:». Jag får sålunda, herr talman, för att förekomma, att en efter min mening olämplig lag utsträcker till att gälla Gästrikland, hemställa om bifall till detta mitt förslag.

Herr Olsson, Lars: Herr talman! Såsom representant för Gäfleborgs län och den trakt därpå, hvartill nu ifrågasättes att utsträcka norrlandslagens tillämpning, ber jag att få yrka bifall till detta lagutskottets förslag.

Jag har svårt att kunna förstå, hur det kan påstås, att icke norrlandslagen skulle vara väl motiverad för de delar af Gäfleborgs län, som nu icke beröras af densamma, då den kunnat anses vara berättigad för Väster- och Norrbottens län, där respektive 23,1 och 26,6 procent af jorden kommit i bolagens händer, och hvarest detta ansågs orsaka jordbruksbefolkningens tillbaka-

gång. Hur mycket mer skall inte denna omständighet kunna äfventyra den jordbrukande befolkningens tillbakagång i de trakter, hvarom nu är fråga, där 39 procent af arealen ligger i bolagens händer.

Lagförslag om ändring i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och för ening att förvärfva fast egendom.
(Forts.)

Det har här af grefve Hamilton framhållits, att bolagens jordförvärf i Gäfleborgs län i de delar, hvarom det är fråga, under de senaste åren icke skett i den omfattning, att det kunde anses innebära en fara. Som skäl härför anförde han åtskilliga uppgifter om antalet mantal, förvärfvade af bolagen. Jag erkänner villigt, att hans uppgifter äro sanna, då de äro hämtade från officiellt håll, men det är en sak, som ligger bakom detta, som jag icke kan underlåta att påpeka. Som det tillgår i våra trakter — hvilket äfven framhållits här af en talare — så vilja bolagen helst köpa skogen, och detta göra de nu också i de flesta fall. Därigenom, att de köpa skogen, hvars mantal vid ägostyckningarne icke blir så högt, men hvars areal är desto större, måste det blifva en ökning af arealen för bolagens ägo-vidder, och jag är öfvertygad om, att procentalet för bolagens areal skall ha sprungit upp med afsevärda siffror. Jag vågar därför påstå, att bolagens jordförvärf fortgår sakta men säkert, och att lagen därför bör utsträckas till hela Gäfleborgs län.

En annan talare har påpekat, att det skulle rent af vara stridande mot samvetets kraf att stifta sådana lagar, som skulle förbjuda en fattig skuldsatt bonde att sälja sitt jordbruk till ett bolag såsom den, som betalade mest. Vidare har framhållits, att bolagen behöfva dessa stora skogsarealer för att mata sina anläggningar. Och dessa skäl kunna ju hafva sitt berättigande. Jag vill dock något granska dem. Hvad angår det skäl, att bolagen behöfva dessa skogsarealer för att mata sina anläggningar, så är det sant, att det för bolagen är bra att hafva egna skogar, hvarifrån de kunna taga hvad de behöfva, men därför, att bolagen ej äga skogarna, äro de väl ej alldeles urständatta att förvärfva de produkter, som komma från skogen. Därför anser jag ej, att de absolut böra äga all den mark, som de behöfva för att kunna mata sina anläggningar. De kunna ju äfven köpa skogsprodukter af de själfägande, och hvad blir följderna, om ett bolag äger all den mark, som behöfves, för att det skall kunna mata sina anläggningar? Jo den, att de själfägande få taga just hvad som bjudes för de produkter, som de hafva att sälja. De själfägandes produkter blifva ej nödvändiga för bolagen, och därför kunna de få slumpa bort dem mången gång. Och man skulle ju kunna tänka sig förhållandena så fram i tiden, att bolagen skulle blifva oberoende af de själfägande.

Beträffande nu det, att den ifrågavarande inskränkningen i de enskildes rättigheter att sälja skulle vara så stridande mot samvetet, så ber jag att få påpeka, att vi hafva äfven andra bestämmelser, hvarigenom den enskildes frihet att sälja till hvem

*Lagförslag
om ändring i
lagen angä-
ende förbud i
vissa fall för
bolag och för-
värfva fast
egendom.
(Forts.)*

han vill blifvit inskränkt. Han kan t. ex. ej sälja till den, som ej är svensk medborgare. Hvad hindrar, att en sådan kunde betala mer än till och med ett bolag? Men man kan sälja till ett bolag, som kanske i afsevärd mån, ja kanske till större delen äges af utlänningar, och hvilken fara innebär icke detta? I fråga om samvetsbetänkligheterna tror jag, att sådana äfven kunna finnas på andra håll. Jag känner till laga skiften, vid hvilka genom bolags påtryckningar och andra förhållanden de själfägande blifvit tvungna att sälja, och jag tror knappt, att man då fått så högt betaldt. Vidare tror jag, att man icke bör se denna sak från endast dagsekonomisk synpunkt, d. v. s. om de nu ägande kunna få det mesta möjliga för sina egendomar eller ej utan äfven från den sociala sidan, tror jag, att saken har en framtida betydelse. Om man ser saken så och önskar, att jorden däruppe då skall besittas af själfägande, så tror jag, att det är godt att lagstifta så, att jorden icke kan förvärfvas af bolagen.

På grund af det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till lagutskottets hemställan och Kungl. Maj:ts proposition.

Herr statsrådet Sandström: Jag skall be att med några ord få bemöta de gensagor, som blifvit gjorda mot mitt senaste anförande.

Herr Olof Jonsson i Hof har påpekat den skillnad mellan förhållandena uti de ifrågavarande delarna af Gäfleborgs län och det öfriga Norrland, som består däri, att i Gäfleborgs län finnes så ringa skogsareal per mantal, att lagens bestämmelse om minst 1,000 hektar stödsskog ej där kan vinna tillämpning. Ja, men nu förhåller det sig så, att alldeles enahanda förhållanden råda inom mycket stora delar af de områden, som förbudet redan gäller, t. ex. i Västerbottens läns kustbygd. Af 41 socknar därstädes råda samma förhållanden i 38, att skogsarealen ej går upp till 1,000 hektar per mantal. Men det har ej hindrat förbudets genomförande där och detta med allt skäl. Jag förstår ej fullt det resonemang, enligt hvilket förbudet är mindre nödvändigt där, hvarest det finns relativt litet skog per mantal. Snarare borde skyddet för böndernas skog där vara än mera behöfligt.

Vidare nämnde samme talare, att det afgörande för bedömandet af, om denna lag är behöflig eller ej, är huruvida jordbruket på hemmanen nått en sådan utveckling, att dessa så att säga kunna försvara sig själfva mot bolagens köplusta. I så fall behålla bönderna sina hemman. Detta låter ju mycket plausibelt, men sammanställer man det med hvad en annan talare sade, att i Gästrikland jordbruket är högt uppdrifvet, och sammanställer man det ytterligare med det uppvisade förhållandet att just i Gästrikland bolagens förvärf gått fram betydligt

längre, än på de flesta öfriga ställen i Norrland, så visar det sig, att jordbrukets utveckling där, hvarest det finnes skog till hemmanen, ej förmår att hindra bolagsförvärfvets öfverhandtagande.

Samme talare ifrågasatte ett annat medel att afhjälpa olägenheterna. Det skulle bestå i en skärpning af föreskrifterna angående värden af enskildas skogar. Det skulle då blifva så besvärligt för bolagen att med vinst sköta sina skogar, att de icke skulle få någon lust att köpa ytterligare skog. Det vill dock snarare förefalla, som om verkan af dylika åtgärder borde blifva den rent motsatta. Ty om bolagen genom skärpta bestämmelser hindrades att i samma grad som nu utnyttja sina hittills hafda skogar, synes däri ligga en direkt anledning för dem, att genom ökning af skogsarealen tillgodose sitt virkesbehof.

Herr Olof Jonsson gick slutligen in på själfva principfrågan om norrlandslagens lämplighet öfver hufvud och påpekade olämpligheten och orättfärdigheten i ett förbud af denna beskaffenhet. Men till principfrågan har Första kammaren redan tagit sin ställning, och då tror jag ej, att det egentligen är praktiskt att nu diskutera den.

Herr Gezelius: Herr talman! Jag ansluter mig till det yrkande, som här har framställts af herr Johan Östberg, men då jag i viss mån har andra motiv än dem, som han framställt för sitt yrkande, skall jag be att få med några ord angifva ett par skäl, som synas mig tala därför.

Jag har den uppfattningen, att en sådan lagstiftning för vissa delar af vårt land var en nödvändighet, från social synpunkt förnämligast. Lika klart står det dock för mig, att denna lagstiftning är i och för sig en mycket ömtålig sak, och att man icke får använda densamma annat än såsom en blott under vissa förhållanden berättigad undantagsåtgärd. När spörsmålet om utsträckning af denna undantagslagstiftning till andra delar af vårt land har lagts fram för Riksdagen och detta spörsmål särskildt berörts i fråga om Gäfneborgs län, har jag arbetat för att Riksdagen, hvad på den ankommer, måtte söka få till stånd en utredning, som efter så objektiva grunder som möjligt kunde gifva ett tillförlitligt material för lagstiftaren vid frågans afgörande. Den linjen har Första kammaren icke velat följa.

Nu föreligger en kungl. proposition i ämnet. Jag är fullkomligt ense med den talare, som här har sagt, att utredningen där brister. I stort sedt finnes här icke något mera nytt än en hänvisning till tvänne 5-årsberättelser från vederbörande kungl. befallniugshafvande. Det material, som framlades den gång, då 1906 års lag antogs och som ej sträckte sig längre än till 1900, det är ju af Riksdagen pröfvadt, och i och för sig lämnar det

Lagförslag om ändring i lagen angående förbud i vissa full förbolag och förering att förvärfa fast egendom.

(Forts.)

Lagförslag om ändring i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfa fast egendom. ingen ledning för att bedöma, hur frågan faktiskt utvecklats sedan dess.

Det är därför med mycken tvekan jag gått att taga min position, och jag kan ej annat än tillgripa den kännedom jag eljest kunnat förvärfa om förhållandena, sådana som de faktiskt ställt sig. Jag har då kommit till den uppfattningen, att för Hälsinglands vidkommande är det icke tillfredsställande med den gränsindelning, som för närvarande gäller, men att det däremot för Gästrikland finnes skäl, som tala för att icke ett hänförande af detta landskap till det öfriga Norrland i fråga om lagens tillämpning för närvarande är motiveradt. Då vi tala om behovet af en norrlandslag, få vi icke tänka, att detta är något för Norrland såsom ett historiskt begrepp karaktäristiskt. Norrland är ej endast ett historiskt begrepp, och gränsen mellan det och det öfriga Sverige går icke i alla afseenden efter Dalälven; den kan med än mindre fog sägas gå efter de historiska länsgränserna. Den uppfattningen synes mig emellertid tagit sig uttryck i ett yttrande inom lagrådet, vid dess granskning af förslaget, att det vore lämpligt, om man i fråga om norrlandslagets tillämpning följde länsgränserna. För den synpunkten är jag rädd. Den pekar på, att denna ömtåliga undantagslagstiftning skulle i någon mån bestämmas af en för frågan så främmande synpunkt som en länsindelning.

Jag har äfven ett annat skäl, som för mig icke är oväsentligt, nämligen att jag utom här under debatten, från för mig öfvertygande håll, hört nämnas om en rörelse, som pågår och pågått åtminstone inom delar af Gästrikland i den riktningen, att bolagen försålt jordbruksfastigheter till enskilda. En sådan förhållandena helt naturlig utveckling skulle gifvetvis komma att motverkas genom lagens antagande för Gästrikland. Kunnat förhållandena tillnärmelsevis regleras genom sakens egen natur, är det långt bättre.

Det är alldeles klart, som här förut framhållits, att norrlandslagstiftningen är ett band på den själfägande bonden. Men då man talat om, att hänsyn till den själfägande befolkningen ej gjorde det möjligt för lagstiftaren att lagstifta så, som här föreslagits, ber jag endast att få hänvisa till det kända förhållandet, att lika klart som det måste vara att för individen är lagen ett band, lika klart har det i stort sedt stått för Norrlands bondebefolkning, som klass betraktad, att denna undantagslagstiftning i en effektiv form varit för dennas vidmakt-hållande en nödvändig sak. Det är från den sista synpunkten, som jag väsentligen ansluter mig till denna lagstiftning för Norrland, men jag tror mig gagna mera genom att nu ansluta mig till herr Östbergs förslag än till Kungl. Maj:ts, hvarför jag för- enar mig med herr Östberg.

Sedan öfverläggningen förklarats bärmed slutad yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande punkt vore yrkadt: 1:o) att hvad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) af herr *Östberg, Johan*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att ifrågavarande lag affattades sålunda:

Lagförslag om ändring i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom.
(Forts.)

»Lag

om ändrad lydelse af 1 § i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906.

Härigenom förordnas, att 1 § i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906 skall erhålla följande ändrade lydelse:

1 §.

Bolag eller förening må ej i andra fall än nedan stadgas förvärfva fast egendom å landet inom Nedan-Siljans, Ofvan-Siljans eller Väster-Dals fögderi eller Envikens eller Svärdsjö socken i Kopparbergs län eller inom södra Hälsinglands, norra Hälsinglands eller västra Hälsinglands fögderi af Gäfleborgs län eller inom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens eller Norrbottens län.

Å fastighet i köping eller å annan ort, där den för städerna gällande ordning för bebyggande skall iakttagas, äger denna lag ej tillämpning.

Denna lag träder i kraft genast efter utfärdandet;» och 3:o) att kammaren skulle afslå såväl utskottets som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf herr talmannen upptog hvart och ett af de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående hufvudvoteringen, och förklarade herr talmannen sig finna de härå afgifna svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga afslag å såväl utskottets som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Lagförslag om ändring i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfa fast egendom. Jämväl om kontrapositionens innehåll begärdes emellertid votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen angående punkten 1 i lagutskottets utlåtande nr 26 antager afslag å såväl utskottets som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet, röstar

(Forts.)

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till utskottets hemställan med den af herr Johan Östberg föreslagna ändring.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 51;

Nej — 85.

Härefter uppsattes, justerades och anslogs för hufvudvoteringen en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i punkten 1 af sitt utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den af herr Johan Östberg föreslagna ändring.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstningen befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 73.

Punkten 2.

Herr Östberg, Johan: Vid den utgång, som voteringen angående närmast föregående punkt erhållit, torde det vara lämpligast att nu förevarande lagförslag återremitteras till lagutskottet, och jag får, herr talman, framställa yrkande om återremiss.

Lagförslag om utsträckt tillämpning af lagen angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att beträffande föreliggande punkt annat yrkande ej framställts, än att densamma skulle visas åter till utskottet.

Sedermåra gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande af berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

Punkten 3.

Herr Östberg, Johan: Jag ber att få framställa yrkande, att äfven detta förslag måtte återremitteras till lagutskottet.

Lagförslag om utsträckt tillämpning af lagen om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande punkt allenast yrkats, att densamma skulle visas åter till utskottet.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande af berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen med ja besvarad.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets den 13 och 15 i denna månad bordlagda utlåtande nr 26, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående vissa önskemål i fråga om upplåtelse af kronodomäner till småbruk.

Ang. vissa önskemål i fråga om upplåtelse af kronodomäner till småbruk.

Uti en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 200, hade herrar *Linders* och *Nilsson* i Tånga hemställt, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till en sådan ordning för upplåtelse af kronodomäner till småbruk, att dessa blefve tillgängliga för mindre bemedlade samt såväl brukarens besittning som ända-målet med upplåtelsen skyddades.

Utskottet hade i detta utlåtande på anförda skäl hemställt, att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda,

Ang. vissa
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.

hvilka nya former för upplåtelse af egna hem från kronans jordbruksdomäner kunde anses önskliga, därvid särskildt borde tagas i öfvervägande lämpligheten af upplåtelse med tryggad besittningsrätt, samt därefter för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill en dylik utredning kunde gifva anledning.

(Forts.)

Reservationer hade afgifvits af

a) herrar *A. Pers, S. Linders* och *O. Nilsson* i Tånga mot viss del af motiveringen; samt

b) herrar *A. T. Odelberg, P. Paulson, A. H. Fahlén, E. A. Lindblad* och *Aaby A. W. Ericsson*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att ifrågavarande motion icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Herr Lindblad, Ernst: Riksdagen har sedan år 1874 bedrifvit den jordpolitiken, att försäljning ägt rum af de minsta kronoegendomarna, och gränsen har undan för undan uppflyttats; nu gäller således den bestämmelsen, att kronohemman, som gifver 600 kronors arrende eller därunder, skall vid arrendedighet försäljas, och har *Kungl. Maj:t* denna rätt att sälja utan att behöfva gå till Riksdagen. Till och med så sent som vid fjolårets riksdag föreslog herr Kronlund, att gränsen skulle uppflyttas till 700 kronors arrende, men jag tror, att han själf nu ångrar sig, och vill icke, att ändring i detta hänseende skall ske. Bestämmelsen om 600 kronor gäller således fortfarande.

Vidare har 1910 års riksdag skrivit till *Kungl. Maj:t* för att få sådana bestämmelser, att vid försäljning af smålägenheter frihet från amortering under viss tid skulle medgifvas, icke blott såsom nu i de fall, att större nyodlingar förefinnas, utan äfven när det förekomme större nybyggnader å lägenheten. Äfven detta skulle föranleda uppskof med amortering ända till femton år.

Då Riksdagen redan skrivit om detta, kan man visserligen fråga: Hvad vill man mera begära? Ty det torde ingalunda vara riktigt, såsom här kanske ifrågasattes, att rent af bereda den fattigaste befolkningen tillfälle att göra experiment med egna jordbruk. Det skulle dock ej gå, ty denna befolkning förstår själf detta och vill ingalunda hafva jordbruk under sådana omständigheter, utan går hellre och arbetar hos andra. Jordbruk är alltid förenadt med någon risk, hvarför jag tror det bör fordras, att man för att blifva egen jordbrukare åtminstone skall hafva något att börja med. Vi veta ju också, att byggnaderna på alla jordbrukslägenheter kräfvat kanske större kostnader än jordens eget värde. Nu har man tänkt sig, att det vore möjligt att hitta på en ny form för besittningsrätt, »tryggad besittningsrätt» såsom man säger, men huru skulle denna ställa sig i praktiken? Ärligen hafva vi sett motioner upprepas, hvori det kla-

gas öfver den besittningsrätt, som redan finnes gällande. Den tomrätt, som tillämpas vid egnahemsrörelsen i Trollhättan, föranleder årligen motioner, i hvilka det klagas öfver den alltför stränga uppsikten och öfver statens förmynderskap, hvarjämte det begäres en besittningsrätt »som skulle närma sig äganderätten». I fråga om upplåtelse i Norrland af skogstorp och af nyodlingar däruppe förekomma årligen klagomål, och i år har samma motion framkommit som i fjol. Äfven där vill man minska statens förmynderskap och tillsyn. Och slutligen, om man skulle vilja förnya det gamla åborättsinstitutet, så vill jag påpeka, att vi vid denna riksdag haft två försäljningsfrågor före, hvarvid åborättsinnehafvarne hos Kungl. Maj:t begärt att få köpa sina ställen. Med denna erfarenhet för ögonen frågar man sig ovillkorligen: Kan det vara lämpligt att staten på nytt inlåter sig på en redan öfvergifven och olämplig befunden jordpolitik.

I det första förslag till utskottsbetänkande, som afgafs från sekretariatet, förekom en liten punkt, som i all sin öppenhet var formulerad så: »Svårast torde det enligt utskottets uppfattning ställa sig att få frågan angående byggnadsskyldigheten ordnad på ett för *alla* parter tillfredsställande sätt.» Jag gaf lojalt tillkänna att, enligt min åsikt, just där var förslaget kardinalpunkt att finna, där var dess achilleshäl, ty därvidlag kunde man icke tänka sig någon fullt betryggande anordning. Antingen skall lägenhetsinnehafvaren bygga ensam och vi hafva ju redan funnit, att han i allmänhet icke mäktar göra det, allra minst om han ej tillika får köpa sitt ställe och alltså blifva fullständigt oberoende af kronan — eller ock skall kronan göra det, men i så fall blir det gifvetvis alldeles för dyrt för kronan, ty då skall det först noggrant utredas, huru det skall byggas och därtill hvart enda dagsverke betalas af kronan. Då inträffar något, som också förklarar hvarför vi icke vilja belamra kronan med all denna byggnadsskyldighet; det visar sig nämligen att det är ungefär lika dyrt att bygga på en femtunnlands- som på en femtontunnlandslägenhet, och det är därför kronan icke vill ha sådana småbruk kvar.

Jag kan omtala min erfarenhet från Södermanland, som nog är belysande i fråga om denna sak. Jag var i somras ute på inspektion på en egendom, — jag vill icke nämna något namn — som arrenderas af en framstående jordbrukare och som är mycket väl skött. Tillhörande torp äro också väl skötta, och när jag kom till det första torpet, befanns det, att torparen nyligen fått boningshuset nybyggt. Han var naturligtvis belåten, men en liten meningsskiljaktighet förefanns dock, som jag skulle afdöma, mellan den större arrendatorn och torparen och den rörde sig om räntan på arrendatorns utlägg för nybyggnaden. Således var där en strid mellan dessa båda parter. Vidare kom jag till nästa torp, hvars innehafvare ville ha lika bra byggt

*Ang. vissa
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.
(Forts.)*

Ang. vissa
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.
(Forts.)

som hos den föregående. Han hade visserligen tämligen oklanderliga hus, men då grannen genom kronans försorg fått nytt boningshus, gjorde också han anspråk på dylikt. Den tredje torparen, som jag kom till, ville ha antingen nybyggnad eller tillbyggnad för sin ladugård. Jag frågade honom, hur många djur han hade, och det befanns, att han fullt ut hade ett djur på två tunnland, och jag måste då säga, att jag var öfvertygad att vid sådant förhållande kronan icke komme att bygga vidare på en lägenhet, som redan var så pass försedd med hus som i detta fall. Alla dessa frågor komma alltså oupphörligen fram, så snart det gäller besittningsrätt och då måste de sorgfälligt prövas af såväl vederbörande domänintendent som Konungens befallningshafvande och domänstyrelsen för att få sin lösning.

Håller man i stället på *äganderätten* såsom grund för egnahemsupplåtelse, löses byggnadsfrågan af sig själf. Då vet lägenhetsinnehafvaren, att han kan vända sig till den myndighet, som beviljar egnahemslån, och han får sitt gifna bidrag mot minsta tänkbara ränta. Själf kan han då bedöma hur han bör bygga; han nyttjar jämväl sin egendom efter nationalekonomiskt riktiga principer. Men är det så, att kronan skall bygga åt lägenhetsinnehafvaren, blir det en ständig fejd om, hvem som skall släppa till det mesta för dessa byggnader, ty parterna hafva alldeles motsatta intressen. I ena fallet, såsom ägare af en lägenhet, *anstränger sig innehafvaren själf*, i det andra fallet blir det att *anstränga kronan* för att få högsta möjliga bidrag till kostnaderna. Detta senare kan icke vara en bra och sund politik, utan tror jag, att hvad som efter år 1874 praktiserats härvidlag är det riktiga.

Vi böra i denna kammare tillse, att våra resurser utnyttjas på ett nationalekonomiskt riktigt sätt, men icke falla undan för det önskemål, som framställtts och än mera kommer att drifvas, att kronan må släppa till allt, men den enskilde så litet som möjligt. Jag tror icke att denna princip kan vara god.

Ja, det är ju en gammal bekant detta; att den nu kommit fram beror kanske på politiska skäl och det är en principfråga, som många gånger ventilerats i landet vid valtilfällen. Jag kan emellertid icke se saken från sådan synpunkt, utan helt och hållet från hvad som är för kronan klokt och för jordbruket nyttigt. Och af denna anledning yrkar jag bifall till reservationen.

Herr Tamm: Om här föreliggande förslag och därpå grundade utskottsbetänkande hade gällt ett beslut, hvarigenom utan vidare skulle antagas den tryggade besittningsrätten såsom upplåtelseform, skulle jag förstå den kraft, hvarmed reservanternas förfäktas sin mening, hvilken här tagit sig uttryck i herr Lindblads anförande.

Såsom herr Lindblad själf framhöll, rör det sig här om en gammal stridsfråga, där påstående står emot påstående och hvilken, det gifver jag honom rätt uti, nog användts vid politiska valstrider. Men i olikhet med honom ser jag just i detta förhållande ett skäl för bifall till utskottets betänkande, hvarigenom i närmaste framtiden möjliggöres att få bort denna stridsfråga ur det politiska lifvet och få den fullständigt utredd, ty det är endast frågan om en utredning, som förslagsställaren och utskottet här förorda. Jag skall emellertid be att få beröra ett par delar af utskottets betänkande för att söka framvisa, att det icke är någon risk i att denna kammare biträder hvad utskottet föreslagit.

Utskottet framhåller bestämdt, att det här rör landtarbetarebefolkningen, samt uttalar den icke nog ofta framkomna önskan om den jordbrukande befolkningens kvarhållande vid jorden. Hvad angår bostadsfrågan i städerna och uti industriens centra, är den redan delvis löst genom tomträttsinstitutet. Så är icke förhållandet med landets arbetarebefolknings egnahemsfråga. Dessa arbetare vänta ännu på lösningen af denna för dem så viktiga fråga, som rör möjligheten att skapa ett eget hem och de förvärfsmöjligheter, som anknytas till detta. Jag ber vidare få framhålla, att utskottet själf ingalunda förbiser, att införandet af dylika upplåtelse är förenadt med vissa svårigheter, men utskottet ställer sig efter den premissen bestämdt på utredningens ståndpunkt och till sist understryker utskottet, såvidt jag förstår, med den allra största kraft, att fortfarande liksom år 1911 utskottet anser upplåtelse med äganderätt vara den lyckligaste formen för främjande af egnahemsbildningen, men att det dock icke kan förbises, att sådana fall kunna finnas och ofta redan funnits, då andra former kunna behöfva tillgripas.

Herr Lindblad sade i sitt anförande nyss, att han kunnat konstatera, att den fattigaste befolkningen icke ville godtaga det ifrågavarande sättet. Ja, det erinrar om en historia, som den engelska författaren Kipling anför bland sina indiska berättelser. Det var ett förslag till arrendelag, som låg på det indiska statsrådets bord; det hade byggts uteslutande på engelsk teoretisk grundval och hade synnerligen noga dryftats, men så kom en liten pojkbysing in till dessa statsrådssahibar och råkade genom några ord, som han fällde, fästa uppmärksamheten på, att ute i basarerna talades om detta förslag på annat sätt än dessa statsråd hade tänkt sig. Af denna händelse föranledes en noggrann undersökning, förslaget blef helt och hållet omarbetadt, *sedan* man tagit reda på hvad de, som förslaget rörde, tänkte om saken och önskade i denna väg, och lagen blef för all framtid i statsrådsprotokollet med en randanmärkning betecknad såsom »Tods amendement». Jag undrar, om det icke skulle vara skäl att här låta ett litet amendement träda in och att låta Första

Ang. vissa önskemål i fråga om upplåtelse af kronodömdöner till småbruk.
(Forts.)

Ang. vissa
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.
(Forts.)

kammarens uppfattning komma därhän, att man borde genom en allsidig utredning klargöra, huruvida icke hos dem, som denna sak rör, förefinnas vissa bestämda önskningsar, hvilka man kan gå till mötes.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Fahlén: Om man söker se den här frågan så att säga i stort — jag menar, så att säga, historiskt —, så faller blicken omedelbart på det liberala samlingspartiets motion år 1908, hvori med sådan styrka framhölls behovet af en ny form för upplåtelse af statens jord, hvarigenom, såsom det hette, upplåtelsens sociala ändamål kunde för framtiden tillvaratagas, och ifråga om rätten att öfverlåta jorden till annan person lämplig begränsning gjordes, så att jorden icke skulle kunna säljas till andra än sådana, som voro i samma ställning som förutvarande ägaren. Det betonades visserligen i samma motion, att icke all upplåtelse under äganderätt ovillkorligen skulle upphöra. Men dock ansågs det riktigast, om staten kunde behålla hand öfver den upplåtna jorden, och det framhölls särskildt att utredningen borde afse, huruvida det vore möjligt att åstadkomma icke en form, utan eventuellt flera former för sådana upplåtelser, som motionärerna hade tänkt sig. Denna motion blef icke synnerligen mildt behandlad af det utskott, som då hade att afgifva utlåtande öfver densamma, och om jag icke misstager mig, hade endast en reservant antecknat sig mot utskottets afstyrkande uttalande, nämligen herr Lindhagen. Utskottet återopade bland annat ett utlåtande, hvori småbrukarekonferensen, som varit samlad 1907, alltså året förut, uttalat, att upplåtelser af småbruk från kronodomänerna helst borde ske med äganderätt, och detta underströks särskildt af ledamöter från Andra kammaren. Så såg motionen då ut, men sedan har den återkommit från annat håll i åtskilligt förändrad form såsom ock är fallet med nu föreliggande. Utskottets utlåtande i år hänför sig hufvudsakligen till den reservation, som var fogad till fjolårets utskottsuttalande.

Om man nu jämför den ståndpunkt, utskottsmajoriteten intager, med den ursprungliga partimotionen från år 1908, kan man ju icke undgå att finna, att de äro hvarandra synnerligen olika. Alla de grundläggande syftemål, hvilka så kraftigt framhållas såsom ovillkorliga förutsättningar för motionen, äro nu helt och hållet bortblåsta, och nu säger utskottet, med all kraft understrykande detta gentemot motionärens yttrande, att här icke är fråga om att skapa någon ny ovillkorlig upplåtelseform, utan att det tvärtom strängt måste fasthållas, att upplåtelser med besittningsrätt böra ske under sådana villkor, att innehafvarne af på dylikt sätt upplåtna egna hem tillförsäkras rätt att under upplåtelse tiden eller vid dess slut lösa till sig fastigheterna med

äganderätt. Hela detta uttalande synes mig lika litet öfverensstämma med motionärernas tankegång i år, och det lärer nog vara alltför visst, att utskottet icke lyckats tillfredsställa dem, om ock detta, märkligt nog, icke blifvit så eftertryckligt uttaladt från motionärerna.

En föregående ärad talare sade nyss, att det vore önskvärdt att få denna stridsfråga bort ur det politiska lifvet, hvilket borde ske genom bifall till utskottets hemställan. Det vill dock synas mig, att ifall utvecklingen fortgår på samma sätt som den gjort från år 1908 till och med nu, kommer frågan i alla fall, om ock så småningom, bort, ty af frågan återstår, enligt min uppfattning, nu synnerligen litet, jämfördt med den ursprungliga framställningen. Jag tror, att man utan öfverdrift kan karakterisera det, som nu är kvar, såsom rent af ingenting.

Hvad är det då för skäl, som anföres för att gå in på den utredning, hvilken här blifvit ifrågasatt? Jo, säger utskottet, det är det skälet, att det finns personer ute i landet, som önska en upplåtelseform under besittningsrätt i stället för med äganderätt. Ja, det är där, som skiljaktigheterna nu yppa sig mellan utskottets ledamöter. För min del har jag den uppfattningen, att en sådan önskan icke finnes, och jag skall försöka att såvidt möjligt styrka denna min uppfattning.

Det föreligger vid årets riksdag en motion af herr Strömberg rörande tomträttsupplåtelse på statsjord, särskildt vid Trollhättan. Han säger, att hufvudsakliga orsaken till arbetarnas motvilja mot tomträtten synes ligga däri, »att tomträtten i nuvarande form ej är ägnad att ingifva samma tilltro på framtida trygghet som upplåtelse med äganderätt, hvarför det torde vara en viktig uppgift för statsmakterna att vid befrämjandet af egna-hemssträfvandet undanröja de närmaste anledningarna till nu existerande missnöje mot de former, som tillämpats uti egna-hemsfrågan». Och dock är här att märka, att upplåtelsen med tomträtt sträcker sig öfver 75 år i stället för att, såsom nu af motionärerna i nu föreliggande fråga föreslagits, upplåtelsen skulle sträcka sig öfver 20 år, dock med optionsrätt för förlängd besittning.

Herr Strömberg säger vidare: »Hvad som dessutom framför allt synes vara viktigt för att få tomträttsupplåtelsen mer tilltalande och efterfrågad, är, att företrädesrätten till ny upplåtelse fastslås klart och uttryckligt i öfverenskommelsen, så att upplåtelsen får karaktären af upplåtelse för all framtid»; således en alljämt fortlöpande rätt, som icke någonsin eller åtminstone icke under den förste besittarens lifstid går till ända.

Vidare uppgifves i motionen, att Trollhättans egna-hemsförening ingått till Kungl. Maj:t med begäran om »att de medlemmar af föreningen, som ej erhållit upplåtelse med full äganderätt, skulle erhålla sådan, enär tomträttsvillkoren befunnos allt-

*Ang. vissa
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.*
(Forts.)

*Ang. vissa
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.*

(Forts.)

för otillfredsställande i förhållande till äganderättsformen». Tyder icke detta omissskänneligt på, att någon önskan att erhålla besittningsrätt icke finnes, utan att den önskan, som finnes, går ut på erhållandet af äganderätt? Och den lusten predikar man aldrig bort ur människans natur.

Det finnes en annan motion af herr Lindhagen, som berör odlingslägenheterna i landets sex nordligaste län. Han säger bland annat, att missnöjet formuleras så, att man vill vara »likställd med öfriga bönder på orten», och tillägger visserligen: »dock med den skillnaden, att nybyggarna icke få rätt att skattelösa jorden, utan grunden förblir i statens ägo». Men jag tror icke jag läser orätt, om jag häri finner stöd för min mening, att det är till äganderätt dessa människor trängta, och att ingen besittningsrätt, hur den än må tillskapas, kan ersätta äganderätten.

Det behandlades häromdagen i Andra kammaren en motion af herrar Wedin och Widén, som afsåg statens medverkan till förvärfvande af bolagsjord i Norrland. Utskottet hade afstyrkt denna motion, som jag vill erinra mig, enhälligt på den grund, att det ansåg, att den trygga form, som arrenderätten numera hade i Norrland, särskildt med hänsyn till den nya arrendelagen för Norrland, kunde anses åtminstone på visst sätt vara väl så god som en äganderätt, som skulle förvärfvas med större eller mindre skuldsättning. Hvad sade Andra kammaren? Jo, den biföll motionen, emedan kammaren ansåg önskvärdt, att arrendatorerna förvärfvade äganderätt; och följaktligen skref också Andra kammaren till Kungl. Maj:t om en utredning i detta ärende.

Allt detta, som jag nu tillåtit mig anföra, synes mig oförtydligt visa, att utskottets uppfattning och påstående, att det finnes en önskan att förvärfva statsjord med äganderätt, icke kan vara med verkliga förhållandena öfverensstämmande.

Det säges visserligen, såsom ett ytterligare skäl, att besittningsrätten skulle hafva den fördelen, att man finge betala en viss mindre afgäld i stället för en kontant köpesumma; men jag frågar: är det icke möjligt för staten att så ordna likviden för sin jord, att denna betalning icke får blifva mera betungande än erläggandet af arrende eller årlig afgift, som visst icke behöfde vara så liten? — det klagas ju för öfrigt högljudt öfver dessa afgifters storlek i de af mig återopade motionerna.

Herr Tamm sade, att det var ju bara fråga om en utredning, och att det icke vore någon risk att gå med på en sådan utredning. Jag undrar dock, om det icke finnes någon risk. Vore det så, att utredningen endast skulle gälla frågan med den begränsning, som utskottet nu har stannat vid, skulle man verkligen kunna reflektera på att följa utskottet. Men då man ser saken, såsom jag försökt göra det, i det sammanhang, hvarunder

den tidigare förekommit till behandling i Riksdagen, så tror jag icke, att frågan kan bli så begränsad, som här ifrågasättes. Det är så mycket större anledning att där vara något litet tveksam, som herr Tamm själf påpekade, att denna utredning skulle vara allsidig, och den kan väl icke blifva allsidig, om den skall hållas inom den af utskottet angifna gränsen. Det är alldeles oemot-sägligt.

*Ang. vissa
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.
(Forts.)*

Detta är de skäl, som föranledt mig att icke biträda utskot-tets betänkande, och jag kan med åberopande af hvad jag redan anfört icke annat än anhålla om bifall till reservationen.

Friherre De Geer, Louis: Den förste ärade talaren sade, att för honom var bestämmande utslutande hvad som kunde anses vara för kronan klokt och för jordbruket nyttigt. Det är detsamma, som har varit bestämmande för mig, när jag tagit ståndpunkt i den här frågan. Men jag tror, att jag ser den kanske icke så utslutande från så att säga domänförvaltnings-synpunkt, som den ärade talaren gjorde. Det är ju alldeles klart, att, om man ser saken rent från statshushållningssynpunkt, det icke är något tvifvel om, att kronans jordbruksdomäner böra försäljas, och att de därför inflytande medlen böra användas till inköp af skog och skogsmark. Kronan har dålig inkomst af sina jordbruksdomäner, och det bästa är att blifva af med denna domänförvaltning och därmed förenade kostnader; och att jordbruksdomänernas förvandling till skogsdomäner vore en fördel, torde jag här icke behöfva närmare utveckla.

Lika påtagligt synes det vara, att det för den enskilde jordbrukaren är bäst och mest eftersträfvansvärdt, om han kan förskaffa sig äganderätt till den jord han skall bruka. Här af anser jag följa, att genom försäljning af jordbruksdomänerna tillgodoser man bäst såväl kronans som den enskildes intressen. Och vid denna försäljning bör naturligtvis, med hänsyn till den stora betydelsen af jordens fördelning i småbruk, tillses, att kronodomänerna så långt som möjligt styckas, och staten bör därför på allt sätt underlätta för jordbrukarna att med full äganderätt förvärfva dessa småbruk.

Nu har emellertid inom vida kretsar allt mer och mer gjort sig gällande den uppfattningen, att det skulle i mycket hög grad underlätta bildandet af egna hem för mindre bemedlade, om det icke ovillkorligen erfordrades äganderätt till jorden. För dessa mindre bemedlade, särskildt jordbruksarbetarna, som ju icke hafva så stora inkomster att lägga ihop kapital utaf, skulle det vara en stor lättnad, om de utöfver egna-hems-lånet icke behöfde skrapa ihop så stort kapital, att de äfven kunde köpa jorden. Det är vackert så att få ihop så mycket, att de kunna bygga och förskaffa sig de nödiga inventarierna samt bestrida utgifterna under det första året. Det kapital, som erfordras, blir

Ang. vissa
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk
(Forts.)

naturligtvis mindre, om man icke behöfver betala själfva jorden. Det bör få blifva en framtidsfråga att småningom kunna lösa till sig äganderätten också. Man ser alltför ofta, när man har med egna-hemsrörelsen att göra, personer, som hafva samlat ihop så mycket pengar, som behöfves för att få egna-hems-lån. De hafva köpt sin jord och uppfört byggnader, men när det är färdigt, hafva de ingenting kvar att ordna sig med för uppsättning och till bestridande af öfriga utgifter, innan de få den första skörden. De måste då ytterligare skuldsätta sig och det under synnerligen ofördelaktiga villkor. Hade de då icke behöft afse någon del af kapitalet till jordköpet, skulle de utan tvifvel lättare kunnat reda sig.

Nu medgifves det, att det för staten otvifvelaktigt blir ekonomiskt mindre fördelaktigt att upplåta egna hem å kronojord under besittningsrätt. Staten kommer ovillkorligen att få kostnader för kontroll och tillsyn öfver alla dessa småbruk och deras byggnader, men den saken kan väl ordnas på något praktiskt sätt. Man behöfver icke tänka sig, att utredningen skall gifva till resultat, att staten skall sälja och upplåta besittningsrätt om hvartannat än här och än där, utan man kan tänka sig, att i landsdelar, där det är behof och liflig önskan att få kronojord under besittningsrätt, anvisades lämpliga domäner, där sådan rätt kunde erhållas, och där det kunde bildas kolonier af åboar. Detta skulle väsentligen underlätta tillsynen. Klart är dock, att kostnader och besvär måste ju alltid uppkomma.

Men om nu verkligen bildandet af egna hem och småbruk i största möjliga omfattning är af största vikt för vårt land, såsom man ju så ofta hör sägas, och hvarom jag för min del är lifligt öfvertygad, och om detta bildande af egna hem bland annat är det kraftigaste medlet mot emigrationen, måste man ju se till, att allt, som kan göras för att befordra detta, också blir gjordt. Ser man saken från den synpunkten, förefaller det mig, som om man icke alltför mycket borde fästa sig vid de uppoffringar, som staten möjligtvis får vidkännas för att tillmötesgå den af motionären framställda önskan. Jag tror för min del, att staten på annat sätt får dessa uppoffringar ersatta dels genom den större afkastning af jordbruket, som småbrukens utbredande medför, dels ock framför allt, att detta bidrager till att kvarhålla befolkningen i landet.

Reservanterna vilja nog befordra egna hems bildande och vilja deras innehafvares väl, men det synes, att de drifva sina omsorger väl långt, då de, därför att äganderätten är bäst, vilja förmena dem, som icke kunna förskaffa sig äganderätt, att åtminstone få besittningsrätt, som väl är bättre än ingenting alls. Om man från statens sida gör allt hvad man kan för att underlätta förvärfvandet af egna hem för jordbruksändamål *under full äganderätt*, kan jag för min del icke se, att det finnes fullgoda

skäl för den uppfattningen, att man borde motsätta sig hvarje annat slag af upplåtelse från kronans domäner. Tvärtom, kan man gagna denna goda sak, som ju ligger oss alla varmt om hjärtat, så bör man göra det. Jag kan omöjligt förstå, huru det kan ligga någon fara för äganderätten och dess betydelse däri, ty hvad är det som sker? Jo, kronan, som har dessa jordbruksdomäner i sin ägo, spridda i hela landet, säljer nu den ena efter den andra. Icke kan det väl då inverka på själfva äganderättsinstitutet, om kronan ännu en tid behåller en del af dessa egenomar och upplåter dem åt småbrukare? Jag kan omöjligt förstå, att detta har något med äganderättens helgd att göra.

Herr Fahlén säger, att känslan för äganderätten är så stark, att den icke bortfaller hos någon människa. Det finnes, säger han, inga, som vilja hafva dessa upplåtelser; upplåtelser med tomträtt t. ex. äro förenade med så mycket olägenheter, att ingen människa sätter värde på dem. Jag har en helt annan erfarenhet och jag tror, att saken är af stor vikt för våra jordbruksarbetare. Jag tror, att bästa sättet att få denna klass af arbetare dugliga, sparsamma och idoga, det är, om man kan ställa upp för dem det framtidsmålet, att de skola blifva sina egna. De hafva i allmänhet svårt att förskaffa sig äganderätt; men öppnar man för dem möjlighet att få besittningsrätt, är jag öfvertygad, att det skulle mäktigt bidraga att höja just denna tämligen tillbakasatta klass af arbetare.

Utskottet säger, att obenägenheten mot hela det här besittningsrättsinstitutet har sin yttersta grund i den sedan gammalt hos vårt folk djupt rotade kärleken till den egna torfvan. Ja, det är nog sant, men jag tror, att man skall akta sig för att med det vackra talet om kärleken till den egna torfvan afspisa dem, som icke kunna förskaffa sig en sådan torfva. Jag tror, att det är bättre, om man försöker genom praktiska anordningar förhjälpa dem till något, som åtminstone i någon mån kan ersätta denna egna torfva.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Pers: Herr talman, mina herrar! Frågan om den tryggade besittningsrätten har, såsom vi alla känna, upprört mycket stoft i den politiska diskussionen, framför allt ute i periferien. För närvarande synes frågan ur principiell synpunkt icke längre bereda så stora skiljaktigheter, om man dömer både af den här förda diskussionen och af ett uttalande i Stockholms Dagblad så sent som i lördags, där det heter: »Från högerhåll ha aldrig några principiella betänkligheter blifvit resta mot att besittningsrätten i undantagsfall och bredvid äganderätten kommer till användning som upplåtelseform». Vi kunna alltså här inskränka diskussionen till frågan om lämpligheten eller icke lämpligheten af en sådan upplåtelseform. Det kunna vi så mycket mer, som

*Ang våra
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.
(Forts.)*

*Ang. vissa
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.
(Forts.)*

kronan redan har gifvit sin helgd åt ett par, kanske rättare tre, sådana upplåtelseformer. Vi hafva redan kronotorpen i Norrland, vi hafva för städernas planlagda områden tonträtten, och vi hafva sedan gammalt åborätten. För en sådan upplåtelseform talar egentligen i stort sedt en omständighet, ett skäl, och det är, att den lättar åtkomsten af jord för de obemedlade.

Nu säger man, att genom den gällande formen för egna-hems-bildning och egna-hems-lån och jordstyckning äro förhållandena så lättade, att de icke behöfva ytterligare underlättas. Ja, men det betviflar jag, och det betvifla många. Det är sant, att det är lätt att få låna pengar på egna-hems-lägenheter, men det är också så, att det är många fattiga arbetare, hvilka hafva en sparad skilling, som afskräckas för den efter deras förhållanden stora skuldbörda, som de måste ikläda sig för att få några tunnland jord och för att kunna bebygga sin lägenhet. Och jag tror, att de, som afskräckas af den blifvande skuldbördan, äro kanske de bästa, de, som hafva den bästa ekonomiska begåfnin-ningen, de, som äga sparsamhet och försiktighet. Jag tror också, att det för statens vidkommande just på det här området skulle vara till fördel, om man kunde hitta på en upplåtelseform, som minskade den stora utlåningsrörelse, som vi stå inför. Vi hafva redan lånat ut många miljoner kronor, och utvecklingen går i den riktningen, att vi komma att låna ut ännu mycket mera. Vi skola, om vi fortsätta, mångdubbla denna utlåningssumma. Det är visserligen glädjande i och för sig, men det blir ganska besvärligt att laborera med dessa tiotals miljoner kronor, utlånade till stor del i små poster öfver hela landet. Om man kunde hitta på en upplåtelseform, som gäfve samma resultat, men utan denna utlåning, tror jag, att staten skulle hafva gagn och glädje af densamma.

Reservanterna hafva upprepat en hel del skäl mot den här upplåtelseformen. Man har talat om åborätten såsom en upp-låtelseform, som skulle vara mindre lyckad. Ja, det förstås, men det är lätt förklarligt, ty åborättsinstitutionen har varit en institution, som lämnats utan vård, utan utveckling. Den allmänna uppfattningen har varit den, att det var en institution, stadd under afveckling, och därför har den tvinat bort och dött ut ur allmänna medvetandet.

Vidare har det talats om att byggnadsskyldigheten skulle innebära svårigheter. Men det förefaller tämligen krystadt, när en talare nyss för att få fram detta letade på ett förslagstryck, som kommit från kansliafdelningen utan att hafva genomgått granskning, och framställde det såsom ett mer eller mindre vä-gande skäl i diskussionen. Det kan väl ändå icke hafva någon betydelse, ty utskottets majoritet var tämligen enig om att bygg-nadsskyldigheten finge man söka ordna, och det är naturligtvis

häst, om densamma icke åläggas kronan, utan ordnas på något annat förnuftigt sätt.

Men hufvudsaken är dock här, tror jag, känslomomentet. Reservanterna hafva kursiverat ett ord, den *egna* torfvan, och detta känslomoment möter man litet hvarstans i diskussionen. Nu är det så, att jag är född i en bygd, hvars befolkning äger denna känsla för den *egna* torfvan i kanske högre grad än i de flesta andra bygder i Sveriges land, och jag skattar själf denna känsla synnerligen högt. Men erfarenheten har lärt mig, att det är riktigt, såsom motionären säger, att t. ex. akademibönderna under Uppsala universitet reda sig godt; de äro i allmänhet välbärgade och lika mycket fästade vid sina hem som andra, hvilka hafva sina hem med full äganderätt. Men ännu mer, jag har frapperats af att det finns en socken i Västmanlands län, där hemkänslan och bygdekänslan utmärka sig för en större innerlighet än kanske i någon annan socken, och hvilken socken är det? Det är Ångsö socken, som utgör ett fideikommiss med en mängd små arrendegårdar, hvilka brukats från far till son i långliga tider. Dessa innebyggare, de tala om sin ö, om sin socken, om sina minnen, om sina gamla sedvänjor och om sitt åkerbruk och sitt fiske med en innerlighet och en kärlek, som är aldeles påfallande. Jag, som själf skattat åt denna kärlek till den *egna* torfvan, har funnit, att de hysa precis samma kärlek för sin bygd som jag för min. De hafva varit arrendatorer under ett fideikommiss; jag har växt upp i en bygd, där det hör till lifvets nödtorft att äga en stuga och några *egna* jordlappar. Därför tror jag, att det vore godt, om denna kammare, liksom Riksdagen i öfrigt, betraktade denna fråga ur en mera reell synpunkt och icke försökte skjuta fram detta känslomoment i förgrunden.

Nu tror jag, att denna tryggade besittningsrätt kommer att, såsom utskottet också antyder, blifva likasom en förmedlande öfvergång från besittningsrätt till full äganderätt. Utskottets majoritet har särskildt pointerat detta, att upplåtelsen skulle när som helst kunna förvandlas till full äganderätt. Jag är också ense med utskottets majoritet om detta i allmänhet, men jag har betänkligheter i ett par fall, under ett par olika förhållanden. Jag tänker mig i afseende å dessa upplåtelser, att det skulle vara lyckligast, om de kunde ske i vissa grupper och om det kunde bildas vissa kolonier, och jag tänker mig sålunda uppdelning af en större jordbruksegendom i en jordbrukande trakt, där dylika kolonier kunde bildas af småbruk. Detta skulle medföra åtskilliga fördelar, i det att man skulle kunna uppträda kooperativt i fråga om maskiners inköp, anskaffande af olika lifsförnödenheter och dylikt, och det skulle framför allt egga de olika småbrukarna att ägna sig åt en mera intensiv jordbrukskultur. Under sådana förhållanden anser jag, att det skulle vara olämpligt,

Ang. vissa önskemål i fråga om upplåtelse af kronodominer till småbruk.
(Forts.)

*Ang. vissa
önskemål i
fråna om
upplåtelse af
kronodotter-
ä-
ner till
småbruk.
(Forts.)*

därest det skulle blifva valfritt att när som helst få lösa till sig jorden med full äganderätt.

Ett annat förhållande är det, att en del af kronans jord ligger i närheten af industriplatser, järnvägsknutar o. s. v., och framför allt är detta fallet med en mängd ecklesiastik jord, som snart nog kan på detta sätt användas. Där anser jag, att samma synpunkter borde anläggas på denna sak som den man anlagt på tomträttsupplåtelse: man bör kunna upplåta jorden till småbruk, men det allmänna håller jorden så i sin hand, att en förändrad disposition af marken kan förekomma, närhelst omständigheterna därtill föranleda. Det skulle vara synnerligen olyckligt, anser jag, om dessa välbelägna marker upplåtes mot besittningsrätt, under det att full äganderätt skulle kunna när som helst inträda. Ett sådant förhållande skulle kunna locka till en spekulation, som kanske vore fördärfbringande för småbrukarna och fördärfbringande för samhället, hvilket därigenom afhändt sig en rätt, som det skulle varit mycket nyttigare att kunna hafva i sin hand.

Herr Fahlén pointerade kraftigt, att Första kammaren fortfarande borde häfda den uppfattning, som kammaren förut haft i den föreliggande frågan. Jag hemställer dock till kammaren, huruvida det kan vara lämpligt i detta fall. Kammaren har redan under denna riksdag tagit upp frågor till skärskådande, som den förut visat ifrån sig; den har tagit dem till skärskådande med ett, som jag vill tro, lyckligt resultat, och jag tror, att det skulle vara godt, om så skedde äfven i denna fråga.

Ehuru jag antecknat min reservation i fråga om en punkt i motiveringen, den punkt, som jag här närmare utvecklats, vill jag likväl icke skilja mig från utskottet, utan för att förenkla saken, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Steffen: Herr talman! Jag är uppkallad närmast af ett par uttalanden af herr E. A. Lindblad, af hvilka framgår, att han synes anse, att reservationen innehåller kvintessensen af nationalekonomisk visdom samt att hans egna inlägg utmärka sig på samma sätt. För min del kan jag af herr Lindblads yttrande icke finna annat, än att han förväxlar nationalekonomiska med fiskaliska och administrativa synpunkter, i det han framhåller en mängd administrativa svårigheter, hvilka skulle framträda i sammanhang med tillämpningen af den lagstiftning, som möjligen kunde blifva en följd af den ifrågasatta utredningen. Hvad själva reservationen beträffar, synes den mig vara lika blottställd på en verkligt nationalekonomisk åskådning, i det den helt enkelt vittnar om en rent dogmatisk ståndpunkt och alls icke ger några skäl för densamma, allra minst några nationalekonomiska sådana.

Hvad skulle nu en nationalekonomisk synpunkt i denna fråga

egentligen innebära? Den kan väl ej innebära annat, än att vi, så långt som möjligt är, på lagstiftningens väg sörja för att landets jord blir åtkomlig för sådana medborgare, som önska använda och bruka den för att grunda egna hem och snärre jordbruk och för att sålunda skapa sig en själfständig ekonomisk existens. Om en sådan användning af jorden kan göras alltmera allmän, finns det utsikt, att vi skola lyckas att minska de ekonomiskt osjälfständiga medborgarnas antal och framför allt att minska antalet af dem, som för närvarande icke kunna genom sin ekonomiska verksamhet ha hopp om att stiga allt högre uti välstånd. Att öfverflytta sådana ekonomiskt osjälfständiga och hopplösa existenser, som drängar, dagsverkare, stattare o. s. v., till de själfständiga och framåtsträfvande klasserna, det synes mig vara ett nationalekonomiskt önskemål.

Den föreliggande motionen och utskottsbetänkandet gifva nu, närmast hvad kronans jorddomäner beträffar, anledning till spörsmål, huruvida den fulla äganderätten erbjuder alla möjliga eller önskvärda lättnader för de mindre bemedlade medborgarna att komma i tryggad besittning af smärre jordbrukslägenheter. Är det nationalekonomiskt det lämpligast möjliga, att dessa medborgare icke hafva att välja emellan olika former af åtkomst till jord, åtkomstmöjligheter, som äro förenade med full besittningstrygghet och äfven med möjlighet att lämna jorden i arf till efterkommande? Reservanterna och herr Lindblad hafva icke lämnat mer än en enda möjlighet öppen, den fulla äganderätten. Men det synes mig, att lagstiftningen, om den stannar vid denna ståndpunkt, utöfvar ett ensidigt och ödesdigert tvång, i det att den spärrar in dessa efter ekonomisk fortkomst sökande och sträfvande medborgare inom den absoluta äganderättens rāmärken, obekymrad om att detta kan för dem innebära förlusten af allt hopp om själfständighet och välstånd.

Herr Lindblad anmärkte mycket riktigt, att för att kunna blifva jordbrukare fordras det, att man äger åtminstone något; man får icke från början vara alltför utblottad på tillgångar. Men nu vill jag fråga, om det icke uppenbarligen är möjligt att tränga ned till vida mer obemedlade samhällslager och att tillförsäkra dem möjligheten af en på jordbruk grundad existens, därigenom att man tager ifrån dem den tunga ekonomiska bördan att genom det egna arbetet bringa ihop köpeskillingen för den jord, som de skola bruka. Bör man icke söka aflägsna denna ekonomiska börda, då den visar sig vara ett hinder för talrika medborgare att åtkomma jordbruksändamål och egnahemsändamål? Det är ju borttagandet af denna särskilda börda, som i motionen och utskottsutlåtandet åsyftas. Det är väl alldeles själfklart, att vi kunna infånga ett vida större antal obemedlade eller mindre bemedlade medborgare för småbrukarens karriär upp till ekonomisk själfständighet och hoppfullhet, om vi icke

Ang. vissa önskemål i fråga om upplåtelse af kronodömander till småbruk.
(Forts.)

Ang. vissa
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.
(Forts.)

göra det till ett absolut villkor, att man, för att åtkomma jorden, skall kunna bringa ihop ett kapital för dess inköp.

Den tryggade och ärftliga besittningsrätten skulle jag vilja kalla för en af nationalekonomiska kraf framkallad institution. Jag vill i likhet med en föregående talare — ehuru han icke begagnade precis de ordalag, som jag nu vill använda — erinra därom, att för nationalekonomen är det framför allt riktningsgifvande, att man icke skall låta det bästa vara en fiende till det goda. Antag, att den absoluta äganderätten får betecknas som det bästa i detta fall. Den får ej vara en fiende till det goda, nämligen den tryggade besittningsrätten, då denna visar sig vara ett tjänligt medel för de mindre bemedlade medborgarnas befordran till ekonomisk själfständighet och möjlighet att vinna välstånd genom eget arbete.

På dessa skäl anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag före kl. 2 e. m. utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7 på aftonen.

Herr Trygger: Jag tror, att det är af vikt, när man skall afgöra förevarande fråga, att man söker göra klart för sig hvad frågan egentligen gäller, ty det synes mig, att döma af några anföranden här i dag, som om man icke gjort det tillräckligt fullständigt.

Här kan naturligtvis frågan icke gälla, huruvida det icke finnes andra former än äganderätten, som kunna användas med afseende för deras förvärf, som skola bruka jorden. Tvärtom, det har redan pointerats i motiveringen till motionen, att nyttjanderätten, den vanliga nyttjanderätten, kan vara synnerligen bra och under vissa omständigheter skapa tillfredsställelse. Vidare har det här talats om, huru nöjda t. ex. åborna äro under akademierna. Jag har i femton år tillhört styrelsen för Uppsala universitets ekonomi och känner fullständigt till förhållandena med dess många arrendatorer, och jag vet, att de äro nöjda och belättna. Emellertid, misstaget i motionen är, att dessa brukare uppgifvas vara *åbor*. De äro icke annat än vanliga arrendatorer, med en arrendetid i allmänhet på femton år. I äldre tider kallades de visserligen för åbor, men det var någonting helt annat än kronoåbor. Den tiden brukade man nämligen kalla alla, som hade lifstidsstädja, för åbor, ehuru de icke hade en sådan tryggad besittningsrätt som kronans åbor. En ärad talare på kopparbergsbanken har därjämte omtalat, att det under ett visst fideikommiss finnes arrendatorer, som äro mycket nöjda och likaledes bruka sin jord under mycket gynnsamma förhållanden.

Den, som sätter sig emot utskottets förslag, har naturligtvis

icke den ringaste afsikt att vilja förneka, att arrendatorer, innehafvare med ständig besittningsrätt eller brukare af hvad klass de vara må, kunna bedrifva jordbruk på ett lyckligt sätt. Men hvad frågan här gäller är, huru man skall gå till väga, när man vill lämna en jordbrukare starkare rätt än arrenderätten, huruvida man då bör gifva honom äganderätt eller gifva honom en besittningsrätt, som i viss mån skulle vara äganderätts vederlike, men i andra afseenden icke vara det. När man skall afgöra den saken, är det väl icke så olämpligt att taga någon liten ledning af erfarenheten, och vi hafva ju en mycket rik erfarenhet i vårt land just i afseende å kronoåbor med deras besittningsrätt, som gick i arf. Den ärade representanten på kopparbergsbanken beklagade, att det gick så illa med åborätten, att den så småningom förvandlades till äganderätt, och att den väckte så liten tillfredsställelse, berodde enligt honom på att den lämnades utan vård, så att den rent af tvinade bort. Jag får säga, att nog har jag studerat frågan om åborätten, men jag begriper egentligen icke hvad den ärade talaren här menade. Hvad är det för vård, som denna rätt saknade? Dessa kronoåbor voro ju underkastade särskild uppsikt — som bekant, voro enligt 1734 års lag äfven ägarne af kronoskattehemman underkastade en viss uppsikt — och denna uppsikt försökte man utan tvifvel vidmakthålla. Jag tror, att orsaken till åborättens förfall var den, att man gifvit någonting, som till det yttre tedde sig som äganderätt, men som saknade äganderättens inre styrka. Därigenom alstrades så småningom ett missnöje, som man ville komma ifrån genom åborättens ersättande med äganderätten. Åborna ville hafva verklighet af det, hvaraf de förut endast hade skenet, och därför kom detta besittningssätt i misskredit, så att lagstiftningen såg sig föranlåten gifva brukarne möjlighet att blifva ägare. Jag tycker, att detta är ett alldeles gifvet bevis för, att åborätten icke tillfredsställt brukarne, utan att dessa känt ett starkt behof af verklig äganderätt.

Den siste talaren fäste så stor vikt vid den nationalekonomiska sidan af denna fråga, och då vågar jag underställa honom det spörsmålet, huruvida det icke är en nationalekonomisk synpunkt, om man, då man vill lösa denna fråga, frågar sig hvilket, som gagnar jordbruket mest, att jag gifver brukaren äganderätt eller jag gifver honom den besittningsrätt, som här är föreslagen. Kommer han att drifva sitt jordbruk mera intensivt, om han erhåller besittningsrätt i stället för äganderätt, eller tvärtom? Jag tror, att med afseende å förut omtalade kronoåbor, om vi skulle taga svaret från erfarenheten angående dessa, är svaret ganska lätt att gifva. Ägaren har ett helt annat intresse af att lägga ner hela sin möda på jorden, då han vet, att frukterna af hans arbete komma honom till godo och ingen annan. Besittningshafvaren, hvilken å ena sidan icke gärna kan, liksom

*Ang. vissa
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.
(Forts.)*

Ang. vissa
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.
(Forts.)

en arrendator, underkastas en verkligt sträng uppsikt, har å andra sidan icke samma intresse för hemmanet och dess förkofran som en ägare. Och jag vill fästa uppmärksamheten därpå, att den ärade talaren på kopparbergsbänken gjorde gällande såsom ett skäl, hvarför han icke ville vara med om någon lösningsrätt för besittningshafvaren, samhällets intresse af att kunna disponera öfver den upplåtna jorden under vissa eventualiteter. Här ha vi fått uppmärksamheten riktad på någonting, som naturligtvis komme att öfva inverkan på besittningshafvaren och icke göra honom så benägen att göra allt hvad han kan för att förbättra den jord, som samhällets förmenta intresse kanske i ett visst ögonblick kräfver, att man tager ifrån honom och disponerar för annat ändamål.

Af en talare på södermanlandsbänken har sagts, att man bör taga hänsyn till hvilken uppfattning de hafva, som kunna ifrågasättas vara spekulanter på den ifrågavarande besittningsrätten af jorden, därest besittningsrätt verkligen skulle blifva stadgad. Ja, det bör man ju visserligen göra, man har att taga en viss hänsyn, dock relativt obetydlig, till dessa personers *uppfattning* — däremot till deras *intresse* skall man taga stor hänsyn. Det är ju icke dessa, hvilka herr Steffen kallade hopplösa individer, som hafva lagstiftningsrätten, utan det är väl statsmakterna, Konung och Riksdag, som hafva denna rätt, och det är väl vår rätt och plikt att icke öfverlåta frågan till deras afgörande, utan själfva pröfva, hvad som är det mest gagnande för samhället och för dessa personer. Därvid vill jag betona, att jag för min del fäster ganska liten vikt vid, om det kan vara mera eller mindre ekonomiskt fördelaktigt för staten som jordägare, om vi skulle acceptera äganderätts- eller besittningsrättssystemet. Däremot fäster jag en mycket stor vikt vid hvad som kan vara fördelaktigast för dessa personer, hvilka kunna komma i fråga att förvärfva kronans jord under den ena eller den andra rättsformen. Jag tror alldeles säkert, att om dessa små jordspekulanter kanske för ögonblicket skulle känna sig tacksamma för att få en på visst sätt kringgårdad besittningsrätt, så skulle de, när de suttit på gården en tid och börjat jämföra sin ställning med andra jordbrukares, deras grannars, hvilka hafva äganderätt, så småningom komma till den uppfattningen, att de gifvit sig in på en ganska dum affär, en ganska ofördelaktig affär i jämförelse med, om de förvärfvat äganderätt till jorden. Och jag vill här fästa uppmärksamheten vid ett troligen af många känt sakförhållande. När järnvägarne här i landet började dragas fram, var det mycket vanligt, att folk vid stationerna för uppförande af byggnader förvärfvade nyttjanderätt till mark på femtio år. Nu börja så småningom dessa nyttjanderättsperioder att löpa ut, och jag har från många håll hört, att det råder en stor förstämning och missnöje hos dessa, som

sålunda byggt på annans mark, öfver att de icke förvärfvat äganderätt, innan de lade ned sitt kapital på den ifrågavarande jorden.

Hvad slutligen herr Tamms yttrande beträffar, att vi icke skulle binda oss på något sätt vid besittningsrätten genom att antaga utskottets förslag, är det för mig ofattligt, att man kan förneka, att vi skulle hafva gifvit anvisning på besittningsrätten såsom det, som företrädesvis borde komma i fråga, om vi antoge en skrifvelse sådan som den här föreslagna, där det står, att »särskildt bör tagas i öfvervägande lämpligheten af upplätelser med tryggad besittningsrätt». Sålunda, frågan gäller icke nu, om besittningsrätten skall fortfarande få förekomma, utan frågan gäller, huruvida man bör gifva densamma företräde framför äganderätten.

På dessa grunder och framför allt på det senaste af mig anförda skälet anhåller jag att få yrka afslag på utskottets hemställan.

Herr Klefbeck: Blott ett par ord.

Jag ber att få för kammaren påpeka något, som den förste ärade talaren gaf uttryck åt i en motion vid förra riksdagen. Han kritiserade då rätt skarpt den upplätelseform, som af gammalt förekommit i vårt land, nämligen på 49 och 50 år, därför att, när dessa år gått till ända, hvarje jordförbättring eller nybyggnad öfverfördes till jordägaren. Men ändock säger han: »Trots det att en sådan upplätelseväg aldrig kan blifva annat än en nödfallsutväg, torde jordägaren i allmänhet hafva afgjord motvilja för att gå in på någon annan väg, då han icke vill afhända hemmanet någon del». Det förefaller mig då, som om den enklaste konsekvensen af detta hans uttalande skulle vara, att det också skulle ligga i den stora jordägarens, statens, intresse att icke afhända sig sina hemman annat än i yttersta nödfall, utan i stället upplåta dem att brukas under den ena eller andra formen, helst den tryggade besittningsrättens, ty den form, som af gammalt förekommit och mot hvilken herr Trygger polemiserade, kan väl icke gärna af statsmakterna numera rekommenderas.

Vidare säger samme talare i fortsättningen på sin motion, att man kunde tycka det vara rimligt, att man finge sådana bestämmelser för upplåtelse af mark på längsta tid, genom hvilka man lagbestämde rätten till fortsatt upplåtelse af marken. Alltså sätter han själf i fråga, att, om från den enskilde jordägaren jord skulle upplåtas åt en brukare, detta skulle ske under sådana former, att besittningsrätten rent af skulle kunna från föregående innehafvare öfvergå till brukarens efterkommande. Alltså har han föreslagit en upplåtelseform, hvilken så nära som möjligt ansluter sig till äganderätten, äfven om den icke är

*Ang. visra
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.
(Forts.)*

*Ang. vissa
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.
(Forts.)*

full äganderätt. Det synes mig, som om det, som sagdt, vore en enkel konsekvens, att han vore ense med oss i att önska, att upplåtelse af statens jord kunde äga rum på precis samma villkor, då det ju bör vara ett synnerligen viktigt intresse för oss att se till, att de personer, som vilja bruka jorden, också kunna blifva i tillfälle därtill.

När jag under mina första tjänstår tjänstgjorde i en del af vårt land, från hvilken ärligen skaror af starka, praktiga bondsöner utvandrade till Amerika, därför att det icke var möjligt för dem att få någon jord att bruka, blef det för mig någonting rent af beklämmande, att man skulle behöfva lefva uti den föreställningen, att ingenting kunde göras för att af dessa bereda möjlighet att få jordbruk inom landet. Och det förefaller mig, som ett steg i sådan riktning skulle vara att besluta en sådan skrifvelse, som här är ifrågasatt; ty det finnes ju odisputabelt god tillgång på folk, som kunna och vilja bruka jorden, men som icke hafva penningar att köpa någon jord till egen egendom, och om man då åt dessa kunde bereda hjälp och tillfälle att förblifva jordbrukare, skulle det, synes mig, i allra högsta mening vara en fosterländsk gärning.

Med anledning af hvad den nämnde talaren i sin motion yttrat angående nu antydda önskemål beträffande enskildas jord-egendom och med hänsyn äfven till hvad i öfrigt yttrats, ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Odelberg: Jag skall icke trötta kammaren med att ingå i något resonemang angående äganderätt och besittningsrätt. Det har jag förut så många gånger gjort här i denna kammare, och jag håller fortfarande så bestämdt på äganderättens företrädere eller att staten skall öfverlåta sina domäner med full äganderätt, att jag kommer, så länge jag ännu är riksdagsman, att motsätta mig och rösta emot hvarje förslag, som går i annan riktning.

Denna motion är ett attentat mot äganderätten. Visserligen har utskottet försökt att klippa klorna litet här och hvar, men det har icke behagat motionärerna, hvilka äro ledamöter af utskottet, utan de hafva, såsom synes, reserverat sig mot motiveringen.

Hvarför jag har begärt ordet, var för att lämna några upplysningar, hvilka icke förut blifvit berörda. Här har af ett par välmenande ledamöter af kammaren gjorts gällande, att man skall försöka skaffa fattigt folk så mycket som möjligt tillgång till jordbruk; men dessa herrar må icke inbilla sig, att, vare sig man nu upplåter jord på arrende eller man säljer jorden, detta kan ske till personer, som icke äga ett öre. Det är omöjligt att gifva sig till arrendator utan att hafva någonting. Om familjen skall lefva på arrendet, måste arrendatorn hafva något litet kapital att börja med. Och med de tillfällen till arbetsför-

tjänst, som finnas i vårt land, kan hvarje person, som verkligen sträfvat efter att skaffa sig jord, nog i ungdomens dagar, innan han ingår äktenskap, samla så mycket penningar, att han kan förvärfva sig sådan. Om man jämför, hur det ställer sig med att arrendera jord af staten och att köpa jord af staten, tror jag också, att i de flesta fall det blir billigare för en person att köpa än att arrendera.

Som herrarna veta, styckas och försäljas kronans domäner för närvarande i ganska stor utsträckning, sedan dock försäljningen, hvad beträffar egendomar, som lämna mer än 600 kronor i årligt arrende, underställts Riksdagens pröfning. I en nyligen afgifven proposition föreslås till styckning en gård, Bjurstorp nr 4, i 12 eller 15 delar. Vid bestämmande af saluvärdena har författningsenligt arrendevärden äfven åsatts, i händelse försäljning ej skulle komma att äga rum.

Jag skall taga ett par exempel. För en del har saluvärdet satts till 5,100 kronor och arrendevärdet till 255 kronor, för en annan saluvärdet till 4,040 kronor och arrendevärdet till 202 kronor. Om nu en person arrenderar den del, som är saluvärderad till 5,100 kronor, skall han betala 255 kronor i årligt arrende; köper han samma del, skall han visserligen hafva kontant vid köpet 510 kronor — han skall nämligen vid köpets afslutande betala $\frac{1}{10}$ af köpeskillingen — men sedan återstår för honom att förränta och amortera 4,590 kronor. Under de fyra första åren betalar han ingen amortering, utan allenast ränta, under hvar och ett af dessa år 165 kronor 24 öre. Efter fyra år skall enligt grunderna i 1909 års kungl. bref amorteringsskyldighet inträda. Riksdagen skref förliedet år till Kungl. Maj:t och begärde en utredning, huruvida amorteringstiden skulle i stället kunna framflyttas till femtonde året, man därom föreligger ej ännu något förslag. Köparen skall då på ena hälften af återstående köpeskillingen, den s. k. amorteringsdelen, årligen erlægga 6 procent, hvaraf såsom ränta skall räknas 3,6 procent å oguldna kapitalbeloppet, och det öfriga skall utgöra kapitalafbetalning. På den andra hälften af köpeskillingen, den stående delen, skall han betala endast ränta, till dess amorteringsdelen blifvit slutbetald. Å amorteringsdelen skall köparen sålunda, sedan amorteringsskyldigheten inträdt, gälda en annuitet af 137 kronor 70 öre och å den stående delen en årlig ränta af 82 kronor 62 öre, det vill säga tills vidare årligen sammanlagdt 220 kronor 32 öre. Som arrendator skulle han däremot haft att betala 255 kronor om året. Under de fyra första åren betalar köparen således 90 kronor mindre i räntor än det föreslagna arrendet och under de följande åren, sedan amorteringen börjat, 35 kronor mindre, hvilket belopp mer än väl skulle vara tillräckligt att förränta det kontant erlagda beloppet, 510 kronor, för den händelse detta vore upplånadt.

*Ang. vissa
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.
(Forts.)*

*Ang. visso
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.
(Forts.)*

Således kan jag ej finna annat, än att det är långt fördelaktigare under nuvarande förhållanden, om en person köper af kronan i stället för att arrendera. Och det är ju möjligt att göra dessa villkor ändå liberalare och sålunda främja äganderätten, på hvilken jag som sagdt håller alldeles bestämdt.

Jag ber därför att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Häri instämde herr *Boberg*.

Herr Pers: Jag har naturligtvis mycket stor respekt för herr Tryggers insikter i fråga om åborättsinstitutet, och jag vill icke alls påstå, att jag skall kunna på något sätt täfla med honom i den delen. Men hvad som föranledde mitt yttrande, att åborätten saknat den vård och den utveckling, som den hade behöft för att kunna vara lämplig och tilltalande, är den omständigheten, att åborätten har försummats och blifvit impopulär, samtidigt som andra besittningshafvare af kronojord än kronoåbor sträfvat att komma ur besittningsförhållandet och få den fulla äganderätten. Vi känna, att under de sista årtiondena ända intill de sista åren både enskilda och det allmänna sträfvat efter att förvandla olika slags förläningar af kronan — jag nämner rekognitionsskogarne och andra liknande —, som varit besittningsrätter, till full äganderätt; det är först under de sista åren, som det allmänna börjat reagera däremot. Och naturligtvis hafva de små följt de stora. De hafva i det här fallet delat deras synpunkter och sträfvat efter att komma från beroendet af kronan.

Jag skall blott säga några ord om förhållandena med den fulla äganderätten, om öfvergången från att jorden tillhör kronan till att den kommer i enskild, full äganderätt, i våra tätare befolkade bygder och samhällen. När den siste ärade talaren, som håller så hårdt på äganderätten, och de, som dela hans uppfattning därvidlag, se, huru kommunerna under den sista tiden börjat förvärfva markområden i sin närhet för att kunna ordna utvecklingen på dessa områden, tycker jag, att det må vara ägnadt att väcka eftertanke, huruvida icke den fulla äganderätt kan behöfva inskränkningar på vissa platser och å vissa orter.

Jag skall här erinra om en rubrik, som vi se här och där i vissa tidningar, en rubrik, som lyder: »*Jordfrågan*». Jag vill nu icke inlåta mig på denna jordfråga, och jag är icke alldeles så hemma däri, att jag kan göra det. Men denna jordfråga uppstår genom landets industrialisering, en industrialisering, som fortgår ganska raskt. Vi hafva i mellersta Sverige exempel på kommuner, som, från att hafva haft några hundra invånare, på några tiotal år kommit upp i 5, 6, 10 tusentals invånare. Bostadsfrågan framställer sig för de kommunala ledarne och för intresserade, då det är fråga om att få jord, och jag tror, att inom den närmaste tiden industriens ledande män komma att dela

samma uppfattning i det här fallet, som jag och de med mig liktänkande hafva, nämligen att det har sina betänkligheter, att den jord, som är i allmän ägo och som ligger väl till, afhändes kronan eller eljest det allmänna och kommer ut i spekulationen. Det är ur denna synpunkt, som jag har antecknat min reservation, och jag tror, att det skulla vara ägnadt att förebygga allt för stora utsväfningar på det ena området och på det andra, om det iakttoges litet försiktighet just i det här fallet. Vi hafva de sista åren lefvat i den tron, att kronan skall afhända sig jord. Det tror jag är riktigt i allmänhet, men det är med det, som med allting annat, att det bör ha sina inskränkningar, och jag tror, att det bör iakttagas försiktighet.

*Ang. vissa
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.
(Forts.)*

Herr Hellberg: Jag föränleddes att begära ordet af ett uttalande från herr Odelberg: han betecknade betänkandet såsom ett attentat mot äganderätten. Jag kunde då icke underlåta att tänka på den hållning majoriteten i denna kammare intog till den fråga, som behandlades omedelbart före denna. Det gällde då att förebygga den fara, som hotar innehafvare af jord med äganderätt, att blifva förvandlade till blott arrendatorer. Den förvandlingen föränleddes icke något tal om attentat mot äganderätten. Men när det nu gäller att bereda möjlighet för en del fattiga människor, som ingenting hafva, att få sig ett jordbruk, då talar man om attentat mot äganderätten blott därför, att det föreslås, att dessa, för att det för dem skulle beredas större lättnad att nå sitt mål, skulle få jord blott med besittningsrätt. Det förefaller mig sålunda, som om det här skulle råda den uppfattningen, att det är ett beklagligt missförhållande, när jordbrukare hafva jord under tryggad besittningsrätt på statens mark, men att det däremot är föga att anmärka mot, om en del jordbrukare hafva jord såsom underhafvande under enskilda bolag. Det är mig verkligen omöjligt att finna, huru dessa båda synpunkter kunna förenas.

Herr Grubbström: Herr talman! Jag skall begränsa mig till att endast säga några få ord till förmån för det både från höger- och vänsterhåll förkättrade åborättssystemet.

Genom en mångårig verksamhet bland allmogen i öfre Norrland, där jorden ännu i ganska stor utsträckning innehafves under stadgad åborätt såsom kronohemman, krononybyggen och kronolägenheter, har jag kommit till insikt om, att åborättsformen i vissa afseenden medför beaktansvärda fördelar gentemot den oinskränkta äganderätten. Åbon har ofta lättare att behålla sin jord: den indrages icke så lätt i spekulationen. Han kan i allmänhet icke belåna jorden, något som visserligen stundom kan vara olägligt nog, men som dock bidrar att förhindra slöseri och skuldsättning. Vidare utgör den lagstadgade tillsynen öfver

Ang. vissa
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.
(Forts.)

jordens odling och häfd samt åbyggnadernas skick, så mild denna tillsyn än i verkligheten är, en garanti för att svårare fall af vanhäfd icke så ofta komma i fråga. Och slutligen är i de fall, där kronoåbon endast har rätt till den efter forstliga grunder beräknade normalafkastningen af fastighetens skog — hvilket i Norrland är det vanliga — detta en viktig fördel för den enskilde såväl som för det allmänna. Främst af dessa fördelar framstår för mig den, att den under åborätt innehafda jorden numera i regel stannar i åbons och hans efterkommandes händer. Det är, mina herrar, icke endast en gång, som kronoåbor för mig framhållit sin glädje öfver, att de kommit att behålla sin jord och därmed sitt välstånd, därför att deras åborätt icke varit så begärlig för köpare som deras grannars fullständiga äganderätt. För den, som i likhet med mig anser, att den svenska jorden icke bör företrädesvis vara en handelsvara och ett spekulationsobjekt, finns det skäl till eftertanke, huruvida det är obetingadt klokt att helt utmönstra det urgamla svenska åborätts-systemet.

Jag ber, herr talman, att få förena mig med dem, som yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Trygger: Endast ett ord till svar på det yttrande, som den ärade representanten på värmlandsbänken hade. Han förundrade sig öfver den inkonsekvens, som skulle ligga däri, att denna kammars majoritet å ena sidan fattade det beslut, som den gjorde i den föregående frågan — såsom han uttryckte sig, skulle detta innebära, att man var med om att förvandla ägare till arrendatorer — och å andra sidan tycktes benägen att intaga en motsatt ståndpunkt i den nu föreliggande frågan genom att strängt hålla på äganderätten.

Häremot vill jag säga, att, om vår ståndpunkt är inkonsekvent, våra motståndares väl också är lika inkonsekvent, eftersom de i båda fallen hålla på motsatsen af hvad vi förordat. Föreligger alltså verkligen en motsägelse, är den att finna på båda hållen.

Men herr Hellberg har förbisett en omständighet, som är af stor vikt. I det förra fallet hade man att väga mot hvarandra två stora viktiga intressen: å ena sidan trävaruintresset, som för vårt land och en stor del af dess arbetare är af så enorm betydelse, och å andra sidan jordägareintresset. Diskussionen här från den sida, som inom kammaren fick majoritet, gick ju ut på att visa, att någon fara i detta fall för jordägareintresset ej förefunnes, ty trävaruintresset vore fullt tillfredsställt med att få skogen, men hade däremot all möjlig anledning att laga så, att jorden komme till den jordbrukande befolkningen, hvarigenom denna följaktligen förblefve ägare till den mark, som skulle användas till jordbruk. Jag kan ej finna,

att det är berättigadt att påstå, att vi, som haft och hafva en annan mening än den förre talaren, handlat inkonsekvent vid behandlingen af dessa båda frågor, utan det är samma ståndpunkt vi intagit i båda fallen, nämligen att man är skyldig väga de intressen, som tala för och emot. Dessa intressen kräfdes enligt vår mening det afslagsresultat man kom till i det förra ärendet och kräfva enligt min mening alldeles bestämdt det resultat, som jag hoppas vi skola komma till i nu föreliggande ärende.

*Ang. vissa
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.
(Forts.)*

Friherre De Geer, Louis: Jag skulle icke begärt ordet, om icke en högt ärad talare här verkligen, som jag tror på allvar, påstått, att i detta utskottsbetänkande skulle ligga ett attentat mot äganderätten. Jag kan förstå, att man kan säga sådant på ett valmöte möjligtvis, men huru man kan säga så här, när man läst betänkandet, har jag svårt att begripa. Utskottet har uttryckligen betonat, att utskottet sätter äganderätten främst: upplåtelse med äganderätt anser utskottet vara den lyckligaste formen för främjandet af egnahemsbildningen, men då egnahemsrörelsen vunnit så jämförelsevis ringa anslutning hos just den samhällsklass, hvilkens behof af egna hem densamme kanske i främsta rummet borde vara ägnad att tillgodose, vore det, säger utskottet, kanske för att hjälpa denna fattigaste del af landets befolkning till egna hem fördelaktigt, att vid sidan af upplåtelse under äganderätt funnes en form för upplåtelse med besittningsrätt.

Herr Trygger gjorde sig vidare besvär med att försöka öfvertyga oss om, att äganderätten är det bästa. Det hafva vi väl ej bestridt. Det kan väl ej uppletas ett ord i detta betänkande, som skulle tyda på, att utskottet ej anser äganderätten vara det främsta, men vi hafva velat säga, att den, som ej kan skaffa sig äganderätt, vilja vi hjälpa till att få något, som i någon mån kan ersätta äganderätten. Det betonas af utskottet, att besittningshafvaren skall när som helst kunna få sin besittningsrätt förvandlad till äganderätt, om det är honom möjligt att skaffa ihop så mycket penningar, som därför erfordras. Huru detta kan kallas ett attentat mot äganderätten, kan jag ej förstå.

Däremot kan jag medgifva att ett sådant äsyftas af det politiska parti, som vill att all enskild äganderätt till jord skall upphävas, och att staten skall äga all jord. Det är helt naturligt, att anhängarna af detta parti kunna vilja motsätta sig upplåtelse under äganderätt redan därför, att de äro ett steg i orätt riktning enligt deras uppfattning. Om ett sådant syfte låge under utskottets hemställan, skulle jag vara den förste att yrka afslag på densamma, men jag kan ej se, att i det afsedda praktiska lilla steget kan ligga något godkännande af en sådan uppfattning. Vi vilja endast, att de, som ej kunna skaffa sig äganderätt till kronojord, skola få besittningsrätt. För mig är det som

Ang. vissa
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.

sagdt ofattbart, att detta kan vara något attentat mot äganderätten.

Herr Lindblad, Ernst: Jag skulle icke begärt ordet, men det var ett litet yttrande af talaren på värmlandsbänken, som kanske borde belysas. Han förebrädde denna kammars majoritet, att den vore inkonsekvent, då den icke förordat äganderätten, när det gällde den föregående frågan, men här hölle på äganderätten. Då vill jag erinra den talaren om, att *majoriteten antagit utsträckning af norrlandslagen* till Hälsingland men icke velat gå längre. Sålunda torde han icke ur det skälet kunna hämta någon bevisning.

Mot herr Grubbström vill jag säga, att då han försökt blåsa lif i det gamla åborättsinstitutet, detta blott bevisar en gammal känd sak, nämligen att det finns trakter, där man lever mycket nöjd, om man får vara i fred och slipper vara utsatt för agitation — då kan man till och med vara nöjd med det gamla åborättsinstitutet. Men då vi här skola lagstifta om, huru kronan bör göra sina upplåtelser, då förstår jag ej, hvarför vi skola välja en föråldrad form. När man har bättre, som af många talare är bevisadt ställa sig ofantligt mycket fördelaktigare än den af utskottet förordade besiktningsrätten, då förstår jag ej hvarför man skulle inlåta sig på densamma.

Så vill jag säga talaren på stockholmsbänken, att, om han vill förebrå mig inkonsekvens med hänsyn till mitt uttalande i föl i fråga om upplåtelser på femtio år, jag tror, att den saken är såvidt skild från den förevarande, att därur icke kan hämtas någon bevisning i denna sak.

Herr Odelberg: Först ber jag att få säga friherre De Geer, att jag aldrig uppträdt på folkmöten och aldrig kommer att göra det och således hvarken varit eller blir i tillfälle att tala på ett sätt på ett folkmöte och på ett annat sätt här.

Vidare skall jag upplysa friherre De Geer, att jag aldrig haft det uttalande, som han tillagt mig. Jag har sagt, att i motionens andemening ligger ett angrepp mot äganderätten, och jag har väl rätt att säga det, då motionen är väckt af två personer, tillhörande ett parti, som icke gärna ser äganderätten.

Jag sade vidare, att utskottet har klippt klorna af motionen, och att detta icke behagat motionärerna, utan de därför reserverat sig.

Friherre De Geers anmärkningar mot mig äro alltså fullständigt ogrundade.

Herr Trygger: Endast några ord till friherre De Geer äfven från min sida. Jag har ingalunda begränsat mig till att säga, att äganderätten i sig vore den bästa formen för fastig-

hetsförvärf, utan jag har uttryckligen betonat, att just för dessa personer, som herrarne vilja gynna, äganderätten vore den bästa formen. Och herr Odelberg har tydligt visat, att de rent af kunna lättare komma öfver äganderätt än besittningsrätt, att det ställer sig bättre för dem ekonomiskt sedt, om de få äganderätt, än om de få besittningsrätt.

Jag ber därjämte få tillägga något, som redan förut är påpekadt, nämligen att de allra utfattigaste hvarken kunna få det ena eller det andra förvärfvet, vare sig herrarne bestämma, att det skall blifva äganderätt eller besittningsrätt. Det fordras alltid penningar till inventarier, och den, som kan skaffa dessa, kan mycket väl betala den lilla köpeskillning, som kommer i fråga, om dessa domäner öfverlätas med äganderätt. För min enskilda del är jag mycket med om att staten, om nödvändigt, sätter villkoren ännu billigare, än de för närvarande äro. Äfven om staten skulle göra någon förlust genom öfverlåtelse af äganderätten, anser jag detta vara en bagatell mot det, att i frågavarande personer få äganderätt, så att de hafva intresse och kraft att nedlägga arbete på jorden. Landet tager igen förlusten därigenom, att jorden blir bättre skött.

Ang. vissa önskemål i fråga om upplåtelse af kronodomäner till småbruk.
(Forts.)

Herr Lindblad, Anders: Jag har med synnerligt intresse åhört den debatt, som förts här i dag, och särskildt har jag med intresse hört, huru högerns män kämpat mot det steg framåt, mot den förändring i besittningsförhållandena med afseende å jord, som här föreslagits. Frågan har ju varit före vid flerfaldiga tillfällen, och jag tror, att, äfven om den blir afslagen här i dag, den kommer före igen, därför att detta är en fråga, som tränger sig fram oemotståndligt, till dess den ändtligen blir löst.

Min uppfattning är, att för jordbruket en omläggning måste ske i form af besittningsrätt, om vi öfverhuvud taget skola kunna få fram ett rationellt jordbruk. Detta tal om att själfva äganderätten är en nödvändig förutsättning för ett rationellt jordbruk håller absolut icke streck. Sådana personer som t. ex. agronomen Nils Hansson har ju förklarat, att på jordbruk, som innehafvas med besittningsrätt, jorden skötes minst lika bra, som där äganderätt råder. Och jag tror, att detta för framtiden skall visa sig vara alldeles riktigt och särskildt om en sådan besittningsrätt kan åstadkommas, som gifver den trygghet man därmed afser.

Nu har här framhållits, huru nödvändigt det är att bevara äganderätten. Mig synes emellertid, som om här föreläge två olika arter af äganderätt. Och den ena arten är icke mindre viktig att bevara, än den andra. Här vill man bevara äganderätten för dem, som få jorden till bruk. För min del anser jag det minst lika viktigt att bevara *statens* äganderätt. Framförallt hade jag väntat, att en domänintendent, som ju är statens

Ang. vissa
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.
(Forts.)

tjänsteman, här skulle tänka på, att den äganderätten är minst lika helig som den privata.

Jag kan icke se, att det föreligger någon som helst anledning för Första kammaren att nu afslå det föreliggande betänkandet, emedan jag misstänker, att vi, om vi nu afslå det, få det tillbaka nästa år. För öfrigt har ju Andra kammaren redan antagit det. Då högern i Andra kammaren, som väl också håller på den privata äganderätten, kunnat gå med på förslaget, borde väl också högern i Första kammaren kunna göra det, ty därmed finge vi denna fråga ur världen. Den kommer annars tillbaka, därom är jag öfvertygad.

Herr Steffen: Jag vill icke på minsta sätt bestrida herr Odelbergs auktoritet i hithörande frågor, men jag vill med största eftertryck protestera emot, att denna kammare skulle godkänna herr Odelbergs uttalande såsom en tillfyllestgörande utredning i den föreliggande frågan — nämligen huruvida den fullständiga äganderättens förvärfvande verkligen kan ställa sig billigare för den mindre bemedlade än hans insättande uti en tryggad besittningsrätt. Detta afgörande spörsmål synes mig böra belysas genom en sorgfällig utredning, föranstaltad af Kungl. Maj:t. Vi kunna omöjligen här på ett uttalande af en enda auktoritet, såsom herr Trygger tyckes vilja göra, anse denna fråga vara afgjord. I motionen och i utskottets utlåtande begäres en utredning, som skulle beröra äfven frågan, huru det ställer sig i rent ekonomiskt afseende med förvärfvandet af äganderätt och besittningsrätt. Endast en fullständig utredning får läggas till grund för Riksdagens ställningstagande till den viktiga och aktuella frågan om äganderättens och besittningsrättens relativa sociala värde och ekonomiska verkningar.

Herr Nilsson, Johan: Här har redan nämnts af en talare på södermanlandsbänken, att de statens jordar, för hvilka arrendet till staten icke uppgår till 600 kronor, skola säljas. Därjämte försäljas årligen ett stort antal torplägenheter från större jordegendomar samt en hel del jordar, som äro så belägna, att de lämpligen kunna afskiljas från större egendomar. Då jag nu under en följd af år — cirka tio år — varit ledamot af uppskattningsnämnden i Kristianstads län, har jag litet erfarenhet om den folkmening, som gör sig gällande, då man styckar dessa torplägenheter och jordar, och har jag aldrig funnit, att någon vill förvärfva sig dessa lägenheter annat än med full äganderätt. Några enstaka fall ha möjligen förekommit, men då har det varit gamla gubbar eller gummor, som ansett sig icke ha många år kvar att lefva.

Om nu denna besittningsrätt skulle införas med de följder, som påpekas i motionen, att staten skulle åtaga sig byggnads-

skyldighet, skulle detta ju förorsaka stora utgifter för staten. Och jag är alldeles öfvertygad, att det ur ekonomiskt synpunkt sedt skulle vara bättre, att staten skänkte bort jorden än åtog sig att bebygga sådana mindre lägenheter, som det här är fråga om. Dessutom skulle mycket arbete tillkomma med syner och besiktningar, nyuppskattningar och värderingar. En nämnd, bestående af domänintendent och två uppskattningsmän, skulle resa omkring till dessa och vara åtföljda af jägmästare, byggmästare och landtmätare. Detta måste blifva förenadt med mycket stora omkostnader. För min del har jag den bestämda uppfattningen, att staten mer och mer bör försöka sälja, med full äganderätt af sina jordbruksegendomar och i stället inrikta sin jordbruksverksamhet på skogsskötsel. Arrendesystemet kan naturligtvis gå för sig och hafva sina fördelar. Och jag har ju för min del under hela min jordbrukaretid varit arrendator och funnit mig väl däraf. Men då en talare på dalabänken ville framhålla, att bland arrendatorerna på fideikommisssegendomar synnerligen lyckliga förhållanden skulle vara rådande, tror jag mig kunna säga, att dessa lyckliga förhållanden blifva mer och mer sällsynta. Och den erfarenhet man gjort är, att en arrendator, som skött sig väl, alltid får arrendet höjdt. När det gäller en ny uppskattning, vare sig jorden tillhör kronan eller en enskild jordägare, måste uppskattningmännen naturligtvis taga hänsyn till det läge, i hvilket jorden befinner sig. Men har en person förvärfvat sig äganderätten, vet han, att han sitter där för det pris, som han från början gaf.

Man skall alltid söka att underlätta möjligheten för mindre bemedlade att skaffa sig jord. Men den skrivelse, som Riksdagen aflät år 1910, borde i mycket stor utsträckning undanröja de svårigheter, som råda för den mindre bemedlade att skaffa sig jord. Om man finge amorteringstiden framflyttad till 15 år, och försäljningen finge ske i öfrigt på de grunder denna skrivelse innebar, skulle svårigheterna för mindre bemedlade att förskaffa sig jord med full äganderätt afsevärdt förminska.

När man här velat påpeka, att det skulle vara i öfverensstämmelse med folkviljan att upplåta statens jordegendomar med besittningsrätt, är jag öfvertygad om, att de herrar, som sagt detta, icke ha reda på folkviljans kraf i detta fall. Då jag är alldeles på det klara med, att de, som vilja skaffa sig jord, vilja om möjligt förvärfva den med full äganderätt, anser jag icke någon anledning finnas att gå med på den föreslagna skrivelsen, utan anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen och afslag å utskottets hemställan.

Herr Hellberg: I anledning af den siste talarens anförande vill jag anmärka, att det förefaller mig, som om han själf utgjorde ett exempel på arrendesystemets fördelar. Ty jag

*Any. vissa
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.
(Forts.)*

*Ang. vissa
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.
(Forts.)*

förmodar, att han själf icke sutte som arrendator, om han funne det innebära mindre fördelar än att vara jordägare.

Jag begärde egentligen ordet för att säga några ord till de talare, som med sådan ifver bemött min lilla nyss gjorda jämförelse. Att döma af denna ifver förefaller det, som om jag därmed träffat en öm punkt. Och trots den skicklighet herr Trygger utvecklade för att visa konsekvenserna, tror jag i alla fall, att jag realiter hade rätt. Man bör icke göra jämförelser mellan de båda partiernas hållning, ty sådana bli alltid missvisande, därför att de icke intaga samma ståndpunkt i frågan. Men jag vill säga, att jag undrar, om någon af herrarna kunnat undgå att finna, att det i själfva verket är något egendomligt, att man å ena sidan finner sig i att sådana, som redan ha jord med full äganderätt, reduceras till bolagsarrendatorer, bolagsunderhafvande, men å andra sidan icke ens vill tillåta en utredning, huruvida sådana, som icke ha någon jord alls och icke heller något kapital, men längta att få ett stycke jord att bruka, kunna få det under besittningsrätt å statens mark. Herr Trygger anmärkte, att i förra fallet stridiga intressen stode mot hvarandra. Och jag förstår, att när man talar om stridiga intressen mellan trävaruindustrien och jordbruket, herr Trygger skall ställa sig på den förras sida. Men jag kan icke finna, att i senare fallet föreligga stridiga intressen, åtminstone icke för närvarande.

Herr Trygger säger, att han icke har något emot, att staten gör uppoffringar, därest de främja det mål man vill uppnå. Hvarför icke då försöka att få frågan ordentligt utredd? Ty jag tillmäter icke, med all respekt för herr Odelberg, hans uttalande samma betydelse som en verklig utredning.

Hvad slutligen beträffar den andre talare, som vände sig mot mig, herr Lindblad, så sökte han göra sannolikt, att majoriteten visat sin goda vilja i norrlandsfrågan genom att gå med på herr Östbergs förslag. Men det var nog icke majoriteten som gjorde detta, utan minoriteten plus en mindre del af majoriteten.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, ytrade herr talmannen, att beträffande förevarande utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt, skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr Odelberg m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till reservationen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som antager det förslag, som innefattas i den af herr Odelberg m. fl. vid jordbruksutskottets utlåtande nr 26 afgifna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Omröstning företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 56.

*Ang. vissas
önskemål i
fråga om
upplåtelse af
kronodomä-
ner till
småbruk.
(Forts.)*

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets den 15 och 16 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 27, i anledning af väckt motion om rätt för hvarje svensk medborgare att i viss utsträckning afgiftsfritt idka strömmingsfiske medelst skötar inom Stockholms län.⁴

*Om ström-
ningsfiske
medelst skötar
inom Stock-
holms län.*

I en inom Andra kammaren väckt till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 17, hade herr *Martin* hemställt, att Riksdagen måtte besluta, att lagen af den 27 juni 1896 om rätt till fiske måtte erhålla sådant tillägg, att strömmingsfiske medelst skötar inom Stockholms län, kunde å ställen, där sådant af ålder varit vanligt, afgiftsfritt få idkas af hvarje svensk undersåte, såframt sommarnotvarp ej där funnes utmärkt.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Friherre Beck-Friis, Carl Joachim: Då utskottet hemställt om afslag å denna motion, kunde det synas onödigt, att jag här yttrar mig, men anledningen härtill är, att jag från skärgårdsbefolkningen erhållit ett par resolutioner, hvari den uttalat sina betänkligheter mot det förslag, som i motionen framställles.

Skärgårdshemmanen äro i allmänhet ganska små, och det landtbruk, som i skärgården utöfvas, af ringa betydelse. Skärgårdsbefolkningen är därför ofta hänvisad till att af fiske skaffa sig en biinkomst. Sedan den näring, hvarmed de förut äfven

Om strömmingsfiske medelst skötur inom Stockholms län.
(Forts.)

sysselsatt sig, nämligen seglationen, numera nästan upphört, skulle, anse de, ett bifall till motionen verka ingripande och hämmande på de rättigheter, som de anse sig hafva. De säga, att strandägarnes rätt till fiskevattnet är det starkaste värnet för bibehållandet af skärgårdsfiskets utöfvande åt skärgårdens ofta fattiga befolkning. Jag har ansett mig böra framhålla detta och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt.

Om åtgärder för skapande af ett internationellt hjälpspråk.

Föredrogs ånyo Första kammarens första tillfälliga utskotts den 15 och 16 i denna månad bordlagda utlåtande nr 8, i fråga om en af herr Wavrinsky m. fl. väckt motion, nr 82, angående skrifvelse till Konungen i fråga om åtgärder för skapande af ett internationellt hjälpspråk.

Till behandling af Första kammarens första tillfälliga utskott hade öfverlämnats en inom nämnda kammare af herr *Wavrinsky m. fl.* väckt motion nr 82, däri motionärerna, under åberopande af den motivering, som innehölles i en af herr Lindhagen m. fl. inom Andra kammaren väckt motion, nr 255, samt i de yttranden af professorerna S. Arrhenius och G. De Geer samt dr N. Ekholm, som bilagts nämnda motion, hemställt, att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i öfvervägande, huruvida och på hvad sätt initiativ lämpligen borde och kunde från svensk sida tagas för åstadkommande af officiell internationell öfverläggning och öfverenskommelse för skapandet af ett internationellt hjälpspråk.

Utskottet hade i detta utlåtande på angifna skäl hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte föranleda någon Första kammarens åtgärd.

Herr Wavrinsky: Jag hoppas, att herr talmannen icke finner det förmätet, att motionärerna för kammarens pröfnung bragt ett ärende, som kan synas både vidtutseende och ligga aflägsset från de förhandlingsämnen, som i allmänhet sysselsätta kammaren.

Utskottet har sagt, att det »synes utskottet likväl föga lämpligt, att frågan härom göres till föremål för en Riksdags behandling och beslut, helst innan saken ens kan sägas hafva lämnat försöksstadiet». Det är med hänsyn till det senaste påståendet, »att frågan knappast kan anses hafva lämnat försöksstadiet», som jag föranledts att begära ordet, emedan jag tror mig kunna visa, att utskottet fullkomligt misstagit sig i det hänseendet.

Innan jag inlåter mig härpå, finner jag mig emellertid böra lämna en förklaring. Utskottet har nämligen påpekat, att »motionärerna knappast tydligt angifvas killnaden mellan världsspråk och internationellt hjälpspråk». Jag ber därför få erinra kammaren därom, att motionärernas yrkande var, »att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i öfvervägande, huruvida och på hvad sätt initiativ lämpligen böra och kunna från svensk sida tagas för åstadkommande af officiell internationell öfverläggning och öfverenskommelse för skapandet af ett internationellt hjälpspråk». Det är således icke fråga om något annat än ett internationellt hjälpspråk. Att emellertid utskottet varit något tveksamt härutinnan, beror kanske på, att vi åberopat den motivering, som finnes i herr Lindhagens m. fl. motion. Däri nämnas omvexlande »världsspråk» och »internationellt hjälpspråk». Men då vi motionärer i Första kammaren behandlat detta ärende, ha vi inskränkt oss till att begagna benämningen »internationellt hjälpspråk». De af oss åberopade vetenskapsmännen, hvilkas yttrande fogats vid motionen, ha också mycket tydligt pointerat, att det icke är fråga om ett »världsspråk» i den bemärkelse, att det skulle kunna uttränga något af de lefvande språken, utan om ett »hjälpsspråk», som vid sidan af de lefvande språken skulle kunna fylla anspråken på ett andligt, internationellt samfärdsmedel. Vi mena således hvad vi säga, nämligen att det är fråga om ett internationellt *hjälpsspråk*. Men då därjämte — åtminstone i motionen i Andra kammaren — förekommer ordet »världsspråk», så är det därför, att det kan antagas, att ett sådant internationellt hjälpspråk kan komma att få en så stor användning och komma att sprida sig så öfver hela världen, att i den bemärkelsen hjälpspråket kan kallas världsspråk.

Hvad vidkommer den frågan, huruvida de hjälpspråk, som nu stå till förfogande, ännu stå på försöksstadiets ståndpunkt, skall jag be, att kammaren ville ha tålmod åhöra något för svar för den uppfattning, som vi motionärer hysa, att så icke är förhållandet. Vi ha haft »världsspråk» förut. Först grekiskan och så latinet — för att icke tala om kilskriften inom den assyriska maktsferen. När dessa upphörde att vara lefvande språk, fortsatte de genom kyrkans och vetenskapens användande af dessa språk för sina ändamål att vara ett verkligt världsspråk för den andliga samfärdseln. Och hvilken betydelse detta haft torde för oss svenskar framgå däraf, att en Svedenborg, en Linné m. fl. säkerligen aldrig skulle ha gjort sig gällande i världen genom sitt snille och sina forskningar, i någon nämnvärd grad, som de nu gjort, om de icke haft till sitt förfogande ett sådant världsspråk, som de kunde tala till alla nationer inom den vetenskapliga världen. Men så kommo nationalitetssträfvandena. Hvarje nation ville framhäfva sitt språk och bruka

*Om åtgärder
för skapande
af ett inter-
nationellt
hjälpsspråk.
(Forts.)*

*Om åtgärder
för skapande
af ett inter-
nationellt
hjälpsspråk.*
(Forts.)

det i så stor utsträckning som möjligt. Och så ha vi fått de moderna kulturspråken, af hvilka vissa spela så stor roll, att de i större eller mindre mån kunna betraktas såsom världsspråk. Vi ha i denna bemärkelse haft och vi ha franska språket för diplomaterna, numera äfven för det interparlamentariska samarbetet; vi ha engelska såsom handelsvärldens språk, och numera täflar med engelskan tyska språket långt utöfver den tyska nationens ständigt växande maktssfer. Hvilket hinder för vetenskapsmännen, köpmännen, teknici och för hela den moderna internationella samfärdseln på alla områden, då det gäller att tillgodogöra sig odlingen i olika länder och sprida vetenskapens skatter, ligger däri, att vi icke ha ett gemensamt språk för sådana ändamål, det torde hvarje vetenskapsman inse och erkänna. Äfven professor Johansson, hvars utredning utskottet åberopar, erkänner detsamma. En öfversättning kan aldrig bli detsamma som originalet. Och de kostnader och olägenheter, som en vetenskapsman har för att få sitt arbete öfversatt, äro af den art, att de nästan aldrig kunna tillfredsställande mötas. Språken ha icke alltid adekvata uttryck för lika begrepp. Då det gäller att öfversätta ett arbete, skall antingen vetenskapsmannen själf, med ringa eller åtminstone jämförelsevis ofullständiga kunskaper i det främmande språket, göra öfversättningen och sedan låta den korrigeras af någon annan, eller också skall han lämna det till en person tillhörande det främmande språkområdet, hvilken icke riktigt förstår originalspråket. Under alla förhållanden blir det otillfredsställande och ett hinder för den andliga samfärdseln. Hårtill kommer, att ett lefvande språk icke i samma mån som ett hjälpsspråk kan koncist och klart uttrycka hvad med språket skall sägas. Det är därjämte en annan erfarenhet, som åberopas i den motion som framburits i Andra kammaren, nämligen de svårigheter, som inträffa under nuvarande internationella förhandlingar på kongresser, konferenser o. s. v. Den fördel, som de stora nationerna ha att få tala sitt eget språk, är af den öfvervägande betydelse, att andra nationer ovillkorligen i sina sträfvanden att förfäktat sina meningar blifva lidande på att icke komma i åtnjutande af samma fördel. Är det då möjligt, frågan man, att på den väg, som motionärerna föreslagit, genom ett hjälpsspråk, öfvervinna dessa svårigheter? Om vetenskapen och uppfinningarna i våra dagar kommit så långt, att man kan säga, att de »göra underverk», skulle det då vara omöjligt att på detta område vinna ett så eftersträfvansvärdt mål som detta att få ett gemensamt hjälpsspråk för de olika nationerna? Jag tror det icke.

Nu finnas olika vägar att gå. Man kunde för detta ändamål använda ett dödt språk, t. ex. latin. Men tror någon, att det är möjligt att förenkla latin till den grad, att det kan tjäna det åsyftade ändamålet, eller tillfredsställande modernisera

det med de många nya termer, som med den tekniska och vetenskapliga utvecklingen kommit i bruk? Jag tror det icke. Man kunde då välja något af de lefvande språken. På den ståndpunkten står professor Johansson — så till vida att han menar att engelskan verkligen har utsikt att bli ett världsspråk. Är det möjligt, att professor Johansson själf tror, att det skall lyckas något af de täflande språken, engelskan, tyskan eller franskan, att undertrycka de andra och göra sig egenmäktigt helt och hållet gällande eller frivilligt erkännas såsom världsspråk? Jag tror det icke, och de många vetenskapsmän, som behandlat denna fråga, tro det i allmänhet icke heller. Redan så långt tillbaka som på den tiden, då de stora filosoferna Cartesius och Leibnitz behandlade denna fråga, var man på det klara med, att skall något göras här, skall det ske därigenom, att man skapar ett konstgjordt språk, eller hvad vi kalla ett hjälpspråk.

Nu hafva, det skall erkännas, många förgäfves försökt att skapa ett sådant språk. Man kan räkna till inemot ett 40-tal sådana misslyckade försök. Men hafva dessa försök varit värdelösa och utan framgång? Visst icke. Genom villfarelse har man kommit till sanning. Man har ledts till den erfarenheten, att det måste uppställas rationella grunder för ett sådant språk, och att det är på en naturlig, bestämd utvecklingslinje ett sådant språk skall byggas. Med ännu ofullständig insikt därom var det som den tyske prästen Schleyer år 1879 skapade volapük, som slog igenom på en kort tid. Han var en man, som hade mer eller mindre kännedom om ända till 83 språk. Jag lämnar därhän, om han kände dem grundligt, men det visar hans vakna sinne och hans ifver att uträtta något, när han gjorde sig all möda att skaffa sig kunskap på dessa olika språkområden. Det var emellertid först med esperanto, som dessa sträfvanden fullt rationellt kommo till uttryck. År 1888 var den lärde doktor Zamenhof i Warschau färdig med att framlägga detta språk, hvilket sedermera utvecklats till ido, som blifvit en konkurrent till esperanto.

För dem, som icke känna något af dessa språk, ber jag att i största korthet få anföra några hufvuddrag af desamma. Jag vill i förbigående erinra, att de äro byggda på de rationella principer, om hvilka jag talat, så att man utgått från de nu allmänt gängse stora världsbehärskande språken och af dem uttagit gemensamma rötter, sådana som finnas i de flesta af dessa språk eller talas af de flesta af dessa människor, och uppställt den grundsatsen, att *det bästa världsspråk är det, som erbjuder den största lätthet för de flesta människor*. På den grundvalen har man nu byggt. Nyssnämnda sats lyder på ido sålunda: *La maxim bona lingua internationa esas ta, qua prizentas la maxim granda facilesa por la maxim multa homi*. I hvilken mån man lyckats att tillgodose krafvet på, att ordrötterna verkligen finnas i stort antal i de nu vanliga språken, framgår däraf, att af idos ordförråd

*Om åtgärder
för skapande
af ett inter-
nationellt
hjälpsspråk.
(Forts.)*

*Om åtgärder
för skapande
af ett inter-
nationellt
hjälpsspråk.
(Forts.)*

man återfinner 91 procent i franskan, 79 procent i engelskan, 61 procent i tyskan — och i svenskan, som drager sig mindre för att begagna låneord än tyskan, 74 procent. Med dessa ordrötter förför man på det sättet, att man bildar ord med affixer — prefixer och suffixer — hvilka alltid ha samma verkan på samma sätt till roten i de ord, man vill bilda. Ett exempel vill jag tillåta mig att anföra för att belysa detta. Man använder först och främst de prefixer och suffixer, som nu äro vanliga, »re» för att återupprepa, »ex» för f. d. »ne» för negation o. s. v. Man har sedan utvecklat detta system på det sättet, att man skapar nya prefixer och affixer för deras ändamål. Jag hoppas, att kammaren icke skall misstycka detta lilla afbrott i de ekonomiska och rättsliga förhandlingarna för att en gång få höra något af mera praktiskt-ideell natur. Stammen »patr» begagnas för att uttrycka: patro = far; patrino = mor; ge-patri = föräldrar; bo-patro = svärfar; patreso = faderskap; patrineso = moderskap; patrinala = moderlig; patrala = fäderne o. s. v. Alla dessa ord få den, som talar ido, till skänks i och med det han lär sig betydelsen af dessa prefixer. Det lexikon, som kräves för inlärandet af esperanto eller i dess hufvuddrag ido, är försvinnande litet i förhållande till andra lexika. Jag har i min hand en liten bok på 30 sidor, som är både grammatika och lexikon, tillräcklig för hvem som helst att lära sig förstå ido-skriften. Jag hoppas herrarna tro mig, att jag icke kommer med öfverord om den saken, ty jag har flerårig erfarenhet därom. Jag törs säga, att ett språk som ido lär man sig med tillhjälp af en sådan liten lärobok att nöjaktigt förstå och läsa på två timmar, på två veckor att skrifva skapligt och på några månader att tala det. För djupare insikter i språket och för att tala det fullt korrekt och flytande kräves naturligen öfning och grundligare studium. Accenten lägges alltid på samma stafvelse, penultiman, utom i verbens infinitiv, där den lägges på sista stafvelsen, alla bokstäfver uttalas alltid lika, inga stumma bokstäfver finnas, och alla verb äro oböjliga i person och numerus.

Herrarna inse väl, hvilken förenkling ett sådant språk erbjuder, och huru lätt det är att lära sig ett sådant språk. Om herrarna ändå betvifla, att praktiska resultat kunna vinnas, så skall jag be att få meddela en öfverbevisande erfarenhet. I fjol var jag i Antwerpen på en kongress, som hölls af esperantosamfundet. Där deltog 2,000 esperantister. Hvar man gick i staden hördes esperanto, på teatrarna uppfördes tre skådespel på esperanto af personer från olika nationer, ingen hade haft mer än en dag på sig för att repetera. De fingo af konstnärer det erkännandet, att det var utomordentligt väl gjordt. Esperanto talades icke blott af publiken, utan jag fick vägledning af både polis och vaktmästare på esperanto. I hvilken mån man på andra håll vet att långt mer än i Sverige uppskatta betydelsen

af detta arbete för skapande af ett hjälpspråk framgår äfven däraf, att konungen af Spanien till denna kongress sände en särskild beskickning, som offentligen kring doktor Zamenhofs hals hängde Isabella Catholicaordens storkors, såsom ett tecken på den aktning, man i Spanien hyser för honom och hans sträfvanden på detta område.

Utskottet säger om hjälpspråket, konstspråket, att det har mindre smidighet och rikedom på resurser än distinkt formulering förmåga, och att ingen af de tre vetenskapsmän (professorerna Arrhenius och De Geer samt doktor Ekholm), hvilkas utlåtanden äro afsedda att stödja motionen, representera någon humanistisk vetenskapsgren. Det må vara sant. Men utskottet erkänner att konstspråket har en *distinkt formulering förmåga*, som är af synnerlig vikt, och det bör bemärkas, att i arbetet för särskildt det hjälpspråk, ido, som jag sätter främst, hafva i hufvudsak varit verksamma framstående linguister, synnerligast professor O. Jespersen i Köpenhamn, som har världsrykte. Skulle dessa representanter från utlandet för humanistiska vetenskapsgrenar ej få gälla tillfyllest, ber jag få åberopa en svensk linguist, professor Ernst A. Kock, professor i tyska språket vid Lunds universitet, förut docent i engelska språket vid samma universitet, under några år souschef i Svenska Akademiens ordboks redaktion, en man, hvars omdöme på detta område icke kan bagatelliseras. Han skrifver: »Anmodad att uttala mig öfver världsspråksfrågan, vill jag anföra följande: Att ett internationellt hjälpspråk är nyttigt och behöfligt erkännes allmänt. Olika äro däremot meningarna om 1) hjälpspråkets beskaffenhet, 2) lämpligheten för en liten stat såsom Sverige att taga initiativ i frågan. 1) I motsats till det från s. k. sakkunnigt håll framkastade påståendet, att världsspråksproblemet "gifvetvis" kommer att lösas genom något nu lefvande språks spontana uppstigande till internationell meddelelseform, anser jag en sådan lösning *absolut utesluten*. Den starkt idiomatiska engelskan med sitt besvärliga uttal och sin till barockhet gränsande ortografi kan icke mer än den grammatiskt invecklade tyskan eller den på retur stående franskan öfvervinna det motstånd, som inre brister och yttre afund skola alltjämt framkalla. Ett konstgjordt språk, bestående af de stora kulturspråkens kvintessens, lätt att lära och lätt att minnas, är den enda möjliga lösningen. Och den lösningen är endast en tidsfråga». Hvad Sveriges initiativ vidkommer säger han: »2) Skall då Sverige gent emot denna tidsfråga intaga en afvaktande hållning? Detta kan vara en smaksak. Det är alltid bekvämare att lägga händerna i kors, låta andra utföra arbetet och sedan själf vara med om att njuta af frukterna. För mig skulle det te sig som en heder för Sverige, om det i allt, som gäller ett sundt, praktiskt, mellanfolkligt framåtskridande intoge en plats, som motsvarar dess höga, äfven af ut-

Om åtgärder för skapande af ett internationellt hjälpspråk.
(Forts.)

*Om åtgärder
för skapande
af ett inter-
nationellt
hjälpsspråk.*
(Forts.)

landet prisade kultur. Jag tror ej, att det skulle inom den civiliserade världen uppfattas som ett oblygt tilltag, ifall ett initiativ i den ifrågavarande motionens syfte gjordes af Nobelstiftelsens, de djärfva upptäcktsfärdernas och den höga folkbildningens hemland.» — Jag hoppas, att ett sådant uttalande från det hållet icke skall bemötas allenast med skämt.

Nu är frågan: skall kammaren följa utskottet eller har kammaren mod att efter en sådan motivering, som jag lämnat, bifalla motionen? Hvad motionärerna yrkat, afser att på ett rationellt sätt utnyttja de möjligheter, som nu finnas för att skapa ett hjälpsspråk. Vi ha hunnit så långt, att det, som återstår, är en jämförelsevis ringa utveckling hän mot idealet af ett hjälpsspråk, därom äro de främste lingvister, som tagit del i förarbetet, eniga. Men för att vinna detta kräfvdes samverkan. Denna har man försökt åstadkomma på privat väg, och man sträfvar fortfarande därhän med centrum i Schweiz, i Bern. Man söker nu vinna för ändamålet en statsmakt, som vill taga initiativet. Man går icke ut från något särskildt af nyssnämnda hjälpsspråk, vare sig esperanto, ido eller något annat, utan lämnar åt sakkunskapen, helst en akademi, att utforma och göra sista putsningen på det eller de språk, som för ändamålet finnas användbara, för att ett verkligt ideellt hjälpsspråk skall kunna komma att stå mänskligheten till tjänst. Nu vädjar man till Sverige för detta ändamål. Är det icke att vara alltför blygsamt eller förnämt likgiltig för en sådan vädjan, om man helt och hållet visar den tillbaka? Jag har på kongresser i nära 30 år känt, huru föga Sverige där kan göra sig gällande, därför att vårt språk icke kan förstås af flertalet deltagare, och hvilket inflytande de stora kulturspråken hafva vid ärendenas behandling. Jag tror, att man tänker högt om Sverige och svenskarna. Skulle vi nu själfva tänka lågt om oss och icke våga begära att Kungl. Maj:t måtte taga i öfvervägande, huruvida och på hvad sätt initiativ lämpligen böra och kunna från svensk sida tagas för åstadkommande af officiell internationell öfverläggning och öfverenskommelse för skapandet af ett internationellt hjälpsspråk. Jag vågar ha den öfvertygelsen, att det vore hedersamt för Sverige att göra något för att pröfva denna sak. Jag hoppas, att kammaren icke skall finna det varit förmätet eller ändamålslost att i denna kammare föra fram en sådan tanke. Det beror nu på kammaren att fatta sitt afgörande.

Jag skall, herr talman, tillåta mig att yrka bifall till motionen.

Herr Hammarskjöld: Herr talman! Jag har undrat på, hvarför denna motion kommit fram, ty jag tänkte, att en så gammal riksdagsman som motionären skulle ha rik erfarenhet af, att Riksdagen har så ofantligt mycket att göra, att man icke

bör besvara den med alltför många saker, som icke höra hit. Men nu har jag funnit, att motionen ändå icke varit alldeles ändamålslös, ty den har åtminstone beredt oss en liten angenäm förströelse under de allvarsamma förhandlingar vi fört i dag. Jag vill icke försöka att vidlyftigt upptaga till bemötande motionärens långa argumentering för sin motion. Jag skall nöja mig med att erinra om, att denna fråga redan så nyligen som förra året varit pröfvad af Kungl. Maj:t. Utskottets utlåtande talar om den saken. Till ecklesiastikdepartementet hade inkommit en skrivelse, hvilken remitterades till professor K. F. Johansson i Uppsala, och hans yttrande är delvis återgifvet i utlåtandet. Sedermera har yttrandet och skrifvelsen öfverlämnats till utrikesdepartementet, som lämnade handlingarna tillbaka med förmälan, att det ingenting var att göra åt saken.

Nu kan man säga, att den regeringen var icke så reformvänlig som den nuvarande. Det är nu en fråga, hvarom man kan tvista, och jag skall icke närmare gå in på densamma. Men jag föreställer mig likväl, att huru reformvänlig den nuvarande regeringen än är, skulle den icke vara mycket tacksam, om Riksdagen aflät en skrivelse i en sådan fråga som denna. Jag tror, att den helst ser, att den slipper.

Utskottet har sagt i sitt betänkande, att utskottet icke förnekar möjligheten af, att ett hjälpspråk under vissa förhållanden kan vara nyttigt, och äfven att det möjligen kan komma till stånd. Men utskottet har varit fullkomligt enigt därom, att det samma funnit det föga lämpligt att frågan härom göres till föremål för en riksdagsbehandling och beslut. Och den åsikten har åtminstone hos mig icke kunnat rubbas af motionärens långa anförande. Han frågade, om det var möjligt, att engelskan eller öfverhufvud taget något annat lefvande språk skulle kunna bli världsspråk. Det vet icke jag, men jag skall göra en motfråga: kan någon människa verkligen tänka sig, att man skall kunna få ett konstgjordt språk antaget till begagnande öfver hela världen? Engelskan har dock på ofantligt stora områden redan blifvit ett hjälpspråk, ehuru det fått en egendomlig form i den yttersta orienten, den så kallade pidgin-english. Detta är ett mycket besynnerligt språk, men det är dock ett språk, som förstås på ofantligt stora områden och faktiskt blifvit ett slags hjälpspråk.

Herr talman! Jag skall icke uppehålla kammaren längre utan nöja mig med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wavrinsky: Blott en replik. Att mitt anförande blef långt berodde på, att utskottets motivering var så kort. Utskottet ansåg, att frågan blifvit tillräckligt utredd genom hänvisning till den utredning, som gjorts af *en* vetenskapsman. Men det uttalande från professor Kock, som jag nyligen uppläste,

*Om åtgärder
för skapande
af ett inter-
nationellt
hjälpsspråk.
(Forts.)*

ställer frågan i en helt annan belysning. Dessutom, skulle professor Johanssons mening, att engelskan eller ett annat nu lefvande språk med tiden kunde utvecklas till internationellt hjälpspråk, vara riktig, så utesluter det ej behovet af ett konstgjordt språk för närvarande. Ett konstgjordt hjälpspråk, som jag föreslagit, korsar ej heller en sådan utveckling. Om vi skola vänta så länge, att engelskan i täflan undertryckt tyskan och franskan såsom världsspråk och blifvit ett internationellt hjälpspråk, som kan tjäna den andliga samfärdseln i hela världen, få vi vänta alltför länge för att nå det mål, som vetenskapens, handelns och teknikens män på alla områden redan nu med ifver sträfva efter. Därför har jag ansett det icke vara alldeles olämpligt, att frågan här bragtes före i kammaren; men jag har tydligen tänkt för högt om kammarens intresse för andra frågor än dem, som dagligen och stundligen sysselsätta oss.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med därunder framställda yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo och företogs paragrafvis till afgörande statsutskottets den 16 och 19 innevarande mars bordlagda utlåtande nr 18, i anledning af Riksdagens år 1911 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning af statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1910.

§§ 1—7.

Lades till handlingarna.

*Ang. kontroll
öfver flott-
ningsavgifternas
erläggande
m. m.*

§ 8.

Med anledning af vissa af statsrevisorerna uttalade önskemål i fråga om åvägabringande af effektiv kontroll öfver vederbörliga flottningsavgifternas inflytande till kronans kassa m. m., hade utskottet i föreliggande paragraf hemställt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, dels att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga erforderliga åtgärder i syfte att uppbörd och redovisning af inflytande avgifter för flottning i vattendrag, som blifvit på statens bekostnad flottbargjorda, måtte, där vattendraget blifvit inrättadt till allmän flottled, underkastas sådan kontroll, som i flottningsstadgan föreskrefves, och i öfriga fall kontrolleras på

sätt eljest kunde finnas ändamålsenligt, äfvensom att den hos domänstyrelsen förda räkenskap öfver nu ifrågavarande medel måtte varda så uppställd, att af densamma omedelbart framginge ej endast beloppet af utbetalda rensningskostnader och inflytande amorteringsafgifter för hvarje flottled och distrikt, än äfven kvarstående, icke amorterade sådana kostnader, dels ock att förslag angående afskrifning af kostnader för verkställda rensningsarbeten i vissa vattendrag och befrielse för flottande från skyldighet att erlægga amorteringsafgifter för virke, afverkadt på kronans skogar, måtte i förekommande fall underställas Kungl. Maj:ts pröfning.

*Ang. kontroll
öfver flott-
ningsafgifters
erläggande
m. m.
(Forts.)*

Herr Fahlén: Herr talman! Det lärer väl vara väl känt för hvarje riksdagsman, att uppdraget som statsrevisor icke är så synnerligen lätt. Tvärtom är det mången gång vanskligt nog att komma till rätta med frågor, som tilldragit sig intresse, och det visar sig ofta och kanske i allmänhet, att de anmärkningar, som göras af statsrevisorerna, blifva tillfredsställande förklarade och följaktligen icke föranleda någon åtgärd från Riksdagens sida. I föreliggande utlåtande har emellertid en af statsrevisorerna gjord anmärkning rörande domänstyrelsens redovisning af flottningsafgifter föranledt ett uttalande från statsutskottets sida, som utmynnar i ett bestämdt yrkande om en skrifvelse till Kungl. Maj:t. Jag har naturligtvis ingenting att anmärka i det hänseendet.

Anledningen till att jag tillätit mig begära ordet för att uppehålla kammaren vid denna långt framskridna timme är allenast den, att den förklaring, som vederbörande ämbetsverk lämnat på statsrevisorernas anmärkning i föreliggande punkt är af sådan beskaffenhet, att jag icke kan undgå att med några få och korta ord belysa den.

Frågan gäller närmast det sätt, hvarpå domänstyrelsens bokföring och redovisning af dels de af Riksdagen beviljade anslag till flottbargörande af vattendrag, dels ock inflytande amorteringsafgifter ägt rum. I detta afseende har domänstyrelsen förklarat, att dess hufvudböcker lämna tillfredsställande upplysning härom, och har styrelsen till belysande af detta sitt påstående vid sin förklaring fogat en särskild tabell, som styrelsen förklarar sig hafva uppgjort med ledning af dessa hufvudböcker. Jag kan då icke underlåta att fästa uppmärksamheten därpå, att just denna tabell och det sätt, hvarpå den blifvit upprättad, i allra eminentaste grad bestyrker riktigheten af revisorernas framställning, och vid sådant förhållande synes det mig, att förklaringen i denna punkt näppeligen borde fått den form, den har.

Vidare har domänstyrelsen förklarat, att i dess årliga redogörelser lämnats en »detaljerad redogörelse för användandet af under berättelseåret utbetalda medel till flottleders inrättande

Ang kontroll
öfver flott-
ningsavgifternas
erläggande
m. m.

(Forts.)

och underhåll.» Med anledning af denna högst säregna upplysning från ämbetsverket har jag tagit mig friheten gå igenom några af styrelsens redogörelser för de sist förflutna åren och jag kan icke undgå att be att få trötta med några siffror.

År 1902 uppgifves i redogörelsen att för ifrågavarande ändamål utbetalts 40,686 kronor 45 öre, under det att i den tabell, som af domänstyrelsen åberopats och som naturligtvis är i öfverensstämmelse med dess böcker, utgifterna upptagas till 50,838 kronor 48 öre. Följande år, 1903, upptagas utgifterna i den åberopade redogörelsen till 58,948 kronor 22 öre, medan de verkliga utgifterna utgjort 81,303 kronor 87 öre, 1904 redovisas i rundt tal i årsredogörelsen 142,000 kronor, medan verkliga utgifterna uppgå till i rundt tal 119,000 kronor, 1905 var summan enligt redovisningen 95,000 kronor, men verkliga utgifterna 109,000 kronor, 1906 redovisades 51,000 kronor, under det verkliga utgifterna utgjorde 75,000 kronor och så vidare ända tills år 1909, då en verklig öfverensstämmelse ägde rum mellan domänstyrelsens redogörelse och hufvudboken.

Det synes mig äfven i detta fall vara ett sätt att afgifva en förklaring, som icke kan vara tillfredsställande och icke heller riktigt.

För det tredje har domänstyrelsen anmärkt, att i domänstyrelsen föres en så kallad liggare med särskildt uppslag för hvarje flottled eller fastställt distrikt därpå, hvori flottledsanordningar bekostas af statsmedel; och i denna liggare skulle alltså finnas en fullständig redovisning, sådan som revisorerna ifrågasätta. Med denna liggare förhåller det sig så, att den allenast afser Norrbottens län. Men det torde vara kammaren väl bekant, att Riksdagens anslag afse äfven andra län och för dessa finnes ingen liggare, för såvidt till revisorernas kännedom kommit. Följaktligen kan icke heller den förklaringen gälla såsom tillfredsställande. Och därtill kommer, att denna liggare vid det tillfälle, då revisionen verkställdes, icke var förd för 1910, utan allenast för 1909 och således icke alls för revisionsåret. Icke en enda siffra för 1910 fanns där antecknad. Följaktligen synes det, som om äfven i detta afseende förklaringen vore i viss mån, och i ganska hög mån för öfrigt, anmärkningsvärd. Jag kan icke underlåta att beträffande denna liggare uttala, att det var icke förenadt med synnerliga svårigheter att kunna bestämdt konstatera, att de där lämnade sifferuppgifterna icke voro fullt korrekta och exakta.

Jag har ansett mig i egenskap af statsrevisor skyldig att häfda revisorernas ställning gent emot ämbetsverket genom ett uttalande i sammanhang med behandlingen af denna punkt. Det vore åtskilligt ytterligare att säga, men jag skall icke inlåta mig på det för att icke taga tiden för mycket i anspråk. Men, som sagdt, hvad jag nu tillåtit mig yttra, har jag ansett böra komma

till Riksdagens protokoll, på det att icke förklaringen i dess otillfredsställande skick skall stå helt oemotsagd från statsrevisörernas sida.

*Ang. kontroll
öfver flott-
ningsavgifternas
erläggande
m. m.
(Forts.)*

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i förevarande § hemställt.

§ 9.

Lades till handlingarna.

På framställning af herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen af återstående ärenden på föredragningslistan till aftonsammanträdet.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet den vid sammanträdet början aflämnade kungl. propositionen.

Anmälades och bordlades

statsutskottets memorial nr 21, i anledning af Andra kammarens återremiss af en punkt under statsutskottets utlåtande nr 8, angående regleringen af utgifterna under riksstatsens åttonde hufvudtitel;

bevillningsutskottets betänkande nr 18, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse af 12 § 4 mom. i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning af brännvin;

bankoutskottets memorial nr 12, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bankoutskottets utlåtande nr 7, angående indragande af en tjänst i registrators- och bokhållargraden vid riksbankens afdelningskontor i Linköping samt inrättande af ytterligare en tjänst i nämnda grad vid afdelningskontoret i Växjö;

lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning af väckta motioner om ändring i kungl. förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning af vin och öl m. m.; och

nr 28, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i 27 § i lagen den 1 juli 1898 om de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af de under Gripsholms kungsladugård i Södermanlands län dagsverksskyldiga torpen Nygårdet nr 1 och Sör-torp nr 1;

nr 31, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upphörande af från viss jord till Visby domkyrka utgående jord-skyld;

nr 32, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående rätt för ortsbefolkningen att å statens skogar inom Västerbottens och Norrbottens län afgiftsfritt taga stubbar för tjärbränning;

nr 33, i anledning af väckt motion om åtgärder till för-bättrande af den mindre burgna lappmarksbefolkningens möjlig-heter att förvärfva inkomst genom utdrifning af vindfällan eller liknande skog; och

nr 34, i anledning af väckt motion om vissa ändringar i bestämmelserna om upplåtelse af odlingslägenheter å kronoparker och öfverloppsmarker inom de sju nordligaste länen;

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 10, i fråga om en af herr Skarstedt väckt motion, nr 78, om upp-häfvande eller suspension af bestämmelser om skyldighet för föräldrar och målsmän att inom viss tid låta vaccinera sina barn; äfvensom

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning af inom båda kamrarna väckta motioner om åväga-bringande af utredning i fråga om effektiva åtgärder för under-lättande af jordupplåtelser för egna hem å kronomark i Norrland.

Kammaren åtskildes kl. 4,¹⁶ e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.